

Ekspertu interviju rezultāti

“Bilingvisma” jēdziens

Aplūkojot normatīvos aktus, jāsecina, ka jēdziens “bilingvāls” nav minēts ne Izglītības likumā, ne Vispārējās izglītības likumā, tas atrodams tikai Mazākumtautību pamatizglītības programmu paraugos. Uzsākot bilingvālās izglītības īstenošanu, arī skolu vadītājiem bieži vien nebija izpratnes par šī termina nozīmi.

“[...] uz šo brīdi neviens nezina, kas tā “bilingvālā izglītība”, un katrs izdomā pats.” (Rīgas skolas skolotāja)

“Visi mēs runājam par bilingvālo izglītību, bet neviens nezina, kas tas ir.” (Latgales skolas direktors)

IZM darbinieks uzsver, ka bilingvālā izglītība nav attiecināma tikai uz mazākumtautībām, bet, ka tā būtu jāsaprot plašāk.

“[...]nevar pārņemt to, ko šobrīd saka, ka bilingvālā izglītība mums ir tikai mazākumtautībām. Nē, bilingvāla izglītība ir elitāra izglītība visā pasaulē un arī Latvijā viņa sāk attīstīties.” (IZM darbinieks)

Eksperti atzinīgi vērtē sabiedriskās organizācijas “Sorosa fonds-Latvija” darbību, tās izdotais buklets ir palīdzējis veidot izpratni par termina “bilingvāls” nozīmi.

“Par to bukletu, kas iznāca – pirmais informatīvais par bilingvālu bērnu, tas vairāk bija kā modelis pašam terminam “bilingvisms”.” (Pētnieks)

Eksperti pauda bažas par to, ka Izglītības likuma pieņemšanai nesekoja rūpīga bilingvālās izglītības ieviešanas un kontroles mehānismu izstrāde.

“Pati galvenā problēma, ka [...] saprotot, ka tieši bilingvālā izglītība vajadzīga Latvijas skolām, bija izdots likums, bet pēc tam, kad likums ir jāievieš dzīvē, un visā pasaulē ir tāda prakse – jebkurā jomā – pieņem likumu un tad izstrādāta vesela metodika, vesela ieviešanas instrukcija – likuma izpildes kontrole, skaidrojumi.”(Latgales skolas direktors)

2004. gada pāreja uz mācībām pārsvarā latviski vidusskolās

Izglītības likumā paredzēts, ka 2004. gadā jāuzsāk mazākumtautību izglītības programmu īstenošana vidusskolās, kas nozīmē mācības latviešu valodā.

Skolu direktori uzsver, ka pastāv zināma neatbilstība starp politikas formulēšanu un tās īstenošanu. Skolu direktori atbalsta izglītības reformu pēc būtības taču tajā pašā laikā daudzi uzsver, ka viņu skolas nav gatavas no 2004. gada pāriet uz mācībām vidusskolās latviski.

“[...]skolas dara visu, lai izpildītu šo likumu, bet, vai ir reāli 2004. gadā pat pie visu nosacījumu izpildīšanas pāriet “tikai” uz latviešu valodu?” (Latgales skolas direktors)

“Es neesmu pret tādu lēmumu, bet es redzu un es domāju, ka man ir taisnība, ka mēs neesam gatavi. Un tikai ar lēmumu nebūs šī pāreja uz mācībām latviešu valodā.”(Rīgas skolas direktors)

“Runājot konkrēti par mūsu skolu – mēs nebūsim gatavi un mēs nepāriesim 2004. gadā uz mācībām latviešu valodā.” (Rīgas skolas direktors)

“Es esmu ļoti “pret”. Kāpēc es esmu ļoti “pret”? Tāpēc, ka neviens nav aprēķinājis, ko tas nozīmē, tas nozīmē, ka, ja skolotājs nepārvalda latviešu valodu, tev ir jāpieņem darbā speciālistus ar latviešu mācību valodu. Viņu nav, viņu ir maz arī latviešu skolā– nepietiek matemātiķu, fiziķu, angļu valodas skolotāju.” (Rīgas skolas direktors)

“[...] laiks, kas dots valodas apgūšanai – konkrēti 2004. gads – , lai pārietu uz latviešu apmācību, ir pārsteidzīgs” (Latgales skolas direktors)

Direktori uzsver, ka arī skolēni nebūs gatavi pāriet uz mācībām vidusskolās pārsvarā latviski no 2004. gada, norādot, ka to spētu tikai tie, kas bilingvāli sākuši mācīties no 1. klases.

“Vispirms es jau gribu teikt, ka tas tā nebūs, nebūs tā, ka tiks mācīts “tikai latviski”. Ko nozīmē “tikai latviski”? 2004. gadā tie būs bērni, kas tagad mācās 7. klasē. Es neticu, ka 4 gadus viņi būs tādā līmenī, ka viņi varēs tikai latviešu valodā mācīties. Šie te, kas tagad mācās no 1. klasītes līdz 12., jā.” (Rīgas skolas direktors)

Pāreju uz mācībām galvenokārt latviešu valodā neatbalsta arī opozīcijas partiju pārstāvji, uzvaru liekot uz politiskiem argumentiem.

“[...] “pret” skolu [...] pārveidošanu par skolām ar latviešu mācību valodu.”

“[...] cik es saprotu pastāvēs skolas ar latviešu mācību valodu latviešiem un skolas ar latviešu mācību valodu krieviem. Šāda situācija tiek raksturota kā segregācija un aparteīds.”

Tomēr jāuzsver, ka daži direktori uzskata, ka viņu vidusskolas 2004.gadā būs gatavas sākt pāreju uz mācībām pārsvarā latviski.

“Mums problēmu faktiski nav – ja būs skolēni, mēs tam esam gatavi.” (Latgales skolas direktors)

“Es domāju, ka mēs 2004. gadam esam gatavi, arī skolotāji ir gatavi.” (Rīgas skolas direktors)

Izglītības likumā (15. panta. 25. punkts) rakstīts, ka skolu direktorus pieņem un atbrīvo no darba Izglītības un zinātnes ministrija. Direktori uzsver, ka IZM politikas īstenošana ir viņu tiešais pienākums, kuru viņi cenšas veikt, neskatoties uz pretestību no vecāku vai bērnu puses.

“Es izdarīšu visu, lai es varētu pāriet 2004. gadā, lai izpildītu likumu.”(Rīgas skolas direktors)

“[...] vidusskolā, ja mēs jautāsim vecākus un bērnus, tad noteikti viņi visi atbild, ka dzimtajā valodā labāk. Es esmu direktore, es saņemu amatalgu no ministrijas, ir likumi un man jādomā, kā izpildīt likumus.” (Rīgas skolas direktors)

Pāreju uz mācībām latviski atbalsta arī atbildīgs Naturalizācijas pārvaldes darbinieks, vienlaicīgi uzsverot, cik svarīga ir precīza pārejas organizācija un mācību kvalitāte.

“[...] es esmu “par” 2004. gadu, bet es esmu par saprātīgu pāreju.”

“[...] ja mēs runājam par pāreju uz 2004. gadu, tad ir jābūt jau šodien zināmam, kāds būs mācību plāns 2004. gadā 10. klasē.”

“[...] šajā 10. klasē nedrīkst būt neviena skolotāja, kurš stilistiski netīrā, nepareizā, ar akcentu runātā, terminus nepārzinošā valodā mācītu savu priekšmetu.”

Vairāki eksperti iesaka mazākumtautību skolās veidot diferencētu politiku. Tās varētu sadalīt grupās, balsoties uz atšķirīgo sagatavotības līmeni pārmaiņām.

“Tas gads būs derīgs tiem, kas būs gatavi viņu realizēt un tie arī realizēs. Kas nebūs, tie arī nerealizēs. Visas skolas nav gatavas.” (Nevalstiskās organizācijas pārstāvis)

“Man liekas, ka mums būtu drusciņ tas jāpiebremzē, jāpaskatās, ko skola var. Ja viņa var, lai iet uz priekšu. Ja viņa vēl nevar, tad laikam nav jāsteidzina [...] jāskatās katra skola, kāda tur ir situācija. Nevis uz tādu gadu mēs visi to darām un viss.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

No intervētajiem ekspertiem iebildumus pret Izglītības likumā paredzēto pāreju uz mācībām pārsvarā latviski mazākumtautību vidusskolās izteica tie, kuri paši pārstāv mazākumtautības.

“Mani uztrauc vispār mērķis – priekš kam tas ir vajadzīgs!” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

“Es domāju, ka šo likumu vai šo pantu par 2004. gadu, ka jāpāriet, ka šo likumu vajadzētu demokratizēt, liberalizēt” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvji, kas vada Izglītības likuma īstenošanu praksē, 2004. gada izvēli paskaidroja šādi: *“1995. gads plus 9 gadi ir 2004. gads”*, proti, tiem skolēniem, kas 1995. gadā pamatskolā 2 priekšmetus sāka apgūt latviešu valodā, 2004. gadā jāsāk mācīties vidusskolā.

Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvji par Izglītības likuma normu, kas nosaka mācībās vidusskolās “tikai” valsts valodā, izsakās piesardzīgi: *“[...] no metodikas viedokļa jau šobrīd ir skaidrs – arī vidusskolā, ja būs nepieciešami papildus skaidrojumi, tos skolotājs varēs veikt dzimtajā valodā.”*

Visnoteiktāk par 2004. gada pārejas nepieciešamību iestājās atsevišķu labējo politisko partiju pārstāvji.

“Es gribētu zināt, ko tad tie skolotāji darīja tos 7 gadus un vispār varbūt kāds ir pārāk ilgi aizsēdējies un viņa vietā ir gatavs nākt jauns [skolotājs].” (Valdošās koalīcijas pārstāvis)

Bilingvālās izglītības ieviešana

Politika kopumā

Eksperti ir daudz kritizējuši bilingvālās izglītības ieviešanu. Daži eksperti no sabiedriskajām organizācijām norāda, ka politika ir ļoti autoritāra, turklāt atbildība par situāciju jāuzņemas ne tikai valsts varas pārstāvjiem, bet arī pārējiem politikas procesa dalībniekiem. Eksperti uzsver, ka visas reformā iesaistītās puses netiek pietiekoši informētas par tās gaitu.

“[...] ārkārtīgi autoritāri, patiesībā, šī politika tiek ieviesta.” (Nevalstiskās organizācijas pārstāvis)

“Ieteikumiem būtu jāveidojas drusciņ arī no apakšas, bet nevis no tiem, kas noliedz šo ideju saknē, bet tiem, kam ir kāda pozitīva pieredze – tur varētu nākt šie ieteikumi.” (NVO pārstāvis)

“Tas arī ir viens no mūsu reformas trūkumiem. Tā bija gatavota kaut kur ministrijas kabinetos, ļoti slepeni. Vismaz krievvalodīgie, uz kuriem tā reforma ir vērsta, kuriem tas ir jādara un it kā priekš kuriem tas notiek, ir izslēgti no tā.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

Kategoriski pret mazākumtautību izglītības reformu iestājās eksperts no partijas, kas pārstāv mazākumtautību intereses: *““Reforma”, manā skatījumā, ir pārāk mīksts vārds, jo būtu precīzāk runāt par pakāpenisku izglītības minoritāšu valodās likvidāciju.”* (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Pētnieki pauž pārliecību, ka pasaules pieredze bilingvālajā izglītībā ļauj skatīties uz izglītības reformu optimistiski.

“Tas nav nekas ekskluzīvs tieši Latvijai, kas notiek pašlaik, ka skolotāji nav apmierināti vai bērnu vecāki. Tas ir pakāpenisks process un nevar gaidīt ļoti lielu atsaucību pirmajos gados. Tas arī ir no pasaules prakses vērojumiem. Cilvēki pakāpeniski pielāgojas. Latvijā joprojām arī par bilingvālās izglītības modeļiem tiek diskutēts no pedagogu un teorētiķu puses.” (Pētnieks)

“[...] pozitīvo pieredzi būtu jācenšas popularizēt.” (NVO pārstāvis)

Modeļu izveide

Direktoru stāstītais liecina, ka 4 mazākumtautību pamatizglītības modeļus izveidoja diezgan šaurā cilvēku lokā, kurā ietilpa atsevišķu skolu vadītāji, IZM pārstāvji un daži zinātnieki.

“Ideja tika izteikta [...] tā bija kāda maza sapulce ar 3 vai pieciem direktoriem – mēs runājām principā, ko darīt. Un tika izteikta tāda ideja un mēs saņēmām uzdevumu: “Kādam vajadzētu būt mācību plānam 2001. gadā?” Tas bija 6 gadus atpakaļ. Mēs ar savu vietnieci domājām un sastādījām mācību plānu un tā radās [...] modelis[...]. Tā nebija mūsu iniciatīva, lai mūsu priekšlikumi, būtu par modeļiem... Tā kā nebija citu priekšlikumu ministrija piedāvāja visiem, ka ir 4 modeļi [...].” (Rīgas skolas direktors)

“[...] izveidot savu mācību plānu 2004. gadam. Tas bija pirmais uzdevums mūsu skolai un vēl 3 vai 4 skolām. Pēc tam ministrija nolēma, ka tas var būt kā paraugs, kā modelis. Tie nebija aprobēti, tā bija ideja – mūsu vīzija varbūt.” (Rīgas skolas direktors)

Nevalstiskās organizācijas pārstāvis, kurš ir saistīts ar izglītības politiku Latvijā, sniedz atšķirīgu bilingvālās izglītības modeļu izveides skatījumu, viņaprāt, šis process bijis demokrātisks.

“[...] šī te, faktiski vajadzību izpēte, faktiski skolotāju, skolēnu, vecāku vajadzību izpēte noveda pie tā, sākotnēji trīs, pēc tam 4 modeļu, koncepcijas.” (NVO pārstāvis)

Izglītības un zinātnes ministrija piedāvā 4 modeļus, kā īstenot bilingvālo izglītību Latvijas skolās. Eksperte sociālās lingvistikas jomā apgalvo: *“Visiem modeļiem, manuprāt, rezultātiem vajadzētu būt vienādiem, gan valodas ziņā, gan satura. Protams, nevar salīdzināt sākumskolu, kur mazāk bijušas mācības latviešu valodā ar to skolu, kur vairāk bijušas. Rezultātam, beidzot skolu, ir jābūt līdzīgam. Pašā finālā. Tas ir Izglītības ministrijas vispārējās izglītības departamenta kompetencē.”*

Bilingvālās izglītības ieviešana

Daži eksperti, kas paši pārstāv kādu mazākumtautību, pauž ļoti noraidošu un negatīvu nostāju pret bilingvālās izglītības ieviešanas procesu Latvijā.

“[...] mēs ļoti nepareizi to bilingvālo izglītību ieviešam. Tas, ka tas bija darīts uzreiz, uz visu valsti. Tas ir eksperiments, neviens šodien nezina, kāds būs iznākums. Kāds modelis ir labāks? Jo tie modeļi ir aprobēti citās valstīs, citos apstākļos. Pie mums vēl neviens nav pārbaudīts un mēs uzreiz to darām uz visām skolām.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

“[...] praktiski tie visi ir pirmās klases skolotāji, ar kuriem nebija nekādu speciālu kursu – kā Jūs strādāsi šogad no 1. septembra? Kuriem nebija iedotas nekādas metodiskās rekomendācijas, ne mācību grāmatas speciālas – nekas. Katrs dara tā, kā viņš to saprot. Šodien varbūt jau trešais gads jau iet, kaut kas sāk palikt skaidrāks, bet tas jau ir 3. gads, tie bērni ir jau 3. klasē. Kas ar viņiem tika darīts?” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

Pētnieks, kas nodarbojas ar bilingvālās izglītības analīzi uzskata: *“[...] ja nebūtu sākts 1999. gadā, nebūtu sākts arī 2009. gadā.”* Proti, lai cik sasteigta bija bilingvālās izglītības politikas uzsākšana, to atlikt nedrīkstēja.

To, ka piedāvāto modeļu apspriešana notikusi reģionālajās konferencēs, atzīst arī daži direktori: *“IZM skolām piedāvāja 4 mazākumtautību pamatizglītības programmu modeļus, kurus publiski apsprieda līdz pat 1999. gadam.”* (Vidzemes skolas direktors)

Ministrijas atbildīga darbiniece pastāstīja, ka direktori ir piedalījušies mazākumtautību pamatizglītības programmu paraugu apspriešanā.

“Šajās reģionālajās konferencēs [1998., 99. gadā] mazākumtautību [skolu] direktoriem bija īpaša darba grupa, kurā mēs apspriedām tos projektus, kuri varētu tikt vēlāk apstiprināti kā IZM paraugi.”

“Tikai nevar teikt, ka mums nav bijis aprobācijas, direktori bija klāt.”

“1998. gadā – es Jums stāstīju, kā mēs aprobējām, aprunājām un diskutējām programmu izveidi, bet paralēli tam bija vairākas darba grupas un direktori, un skolotāji, un jebkurš sabiedrības loceklis varēja piedalīties Izglītības likumprojekta apspriešanā.”

Tomēr kopumā skolu direktoru teiktais rada iespaidu, ka bilingvālās izglītības ieviešanas apspriešana direktoru konferencēs bijusi samērā formāla, ka viņu teiktais nav ņemts vērā, ka daudzi direktori ir klusējuši, nav atklāti pauduši savu nostāju.

“Ar ministriju nekāda [sadarbība]. Man kā direktorei, piemēram, neviens neprasa. Neviens! Nekad! Bija arī konference – viņi arī neprasīja. Vienalga, ko mēs direktori sakām, viņi nekad mūs neklausīs. Pēc tās konferences vai semināra – secinājumi ir tādi, kādus viņi grib, nevis mums prasa. Vienalga, ko mēs tur pateiksim, [...] pēc tam radio vai televizorā es dzirdēju – viņi runā to, ko viņi gribēja – ne to, ko mēs direktori teicām.” (Rīgas skolas direktors)

“Tik daudz, ka viņi atsūta rīkojumus un tik daudz, ka viņi atsūta šos pārbaudes darbus un eksāmenus – vairāk jau nav nekāda sadarbība. Viņi tur runā savu – no augšas nāk lejā viss. Ir tās konferences katru gadu – tur mēs piedalāmies, bet rezultātus es tur neredzu pašlaik.” (Rīgas skolas direktors)

“[...] direktori nerunā skaļi, teiksim, konferencēs krievu skolu direktori klusēja – neviens neko neteica. Bet reālā situācija ir tāda, ka mēs nebūsim spējīgi pāriet uz mācībām latviešu valoda.” (Rīgas skolas direktors)

“Ir problēma, ka ļoti daudz krievu direktoru baidās runāt atklāti par problēmām. Tāda mums bija konference, ka viss ir brīnišķīgi, viss ir ideāli un kad mēs sākām zvanīt un skatīties, un apmeklēt skolas, kuras kliez, ka “viņiem viss ir brīnišķīgi un viss normāli.” Nē, diemžēl nav tik normāli.” (Rīgas skolas direktors)

Skolai, lai strādātu pēc kāda no 4 mazākumtautību pamatizglītības modeļiem, tas jālicencē, t.i., jāveic saskaņošanas procedūra ar IZM licencēšanas komisiju. No IZM eksperta teiktā var spriest, ka licencēšana notiek samērā lēni.

“[...] programmu saskaņo ar savu pašvaldību, jo skolas uztur pašvaldība, valsts dod tikai pedagogu algu un dažas dotācijas – papildus finansējumu. Bet remontus, iekārtas, to visu nodrošina pašvaldība. Tātad ir jāpanāk saskaņošana ar pašvaldību un ir jāpanāk saskaņošana ar Izglītības valsts inspektoru un tad šī programma nonāk pie licencēšanas komisijas.” (IZM darbinieks)

“[...] 1999. gadā licencēts bija ļoti maz programmas [...]. Tas nozīmē [...] ka skola izmanto laiku, lai gatavotos kādām no pārmaiņām. 2000. gadā jau parādās, ka skolas licencē savu modeli. 2001. ir parādījusies tendence, ka skolas izvēlas 2. modeli vai veido savu izglītības programmu.” (IZM darbinieks)

“2002. gada 30. jūnijs ir laiks, kad katrai skolai ir jālicencē kāda no programmām.” (IZM darbinieks)

Institūcijas, ar kurām skolas sadarbojas, īstenojot izglītības politiku

Izglītības reforma un politika

Vairāki direktori apgalvo, ka nevēlas, lai skola pārāk iesaistītos politikas procesā, nevēlas, lai skola tiktu politizēta. Tiek uzsvērts, ka skolas galvenā funkcija ir zināšanu sniegšana.

“Skolai ir jābūt skolai un politizēt to nevajag.” (Rīgas skolas direktors)

“Bet skolai nav jābūt politizētai.” (Rīgas skolas direktors)

“Darbam nav jābūt atkarīgam un saistītam ar “politiskajām spēlēm”.” (Rīgas skolas direktors)

Izglītības un zinātnes ministrija

Ekspertu teiktais liecina par visai saspringtām attiecībām starp IZM un skolu direktoriem. Direktori uzskata, ka viņiem ir par daudz atbildības un par maz atbalsta.

“Ministrija šodien teica, ka atbildīgs ir tikai direktors, bet bez valsts vai bez ministrijas palīdzības, bez kaut kādiem likumiem.” (Rīgas skolas direktors)

Eksperti no politiķu vidus ironiski izsakās par atsevišķiem direktoriem, norādot uz viņu ‘pārāk lielo centību’ IZM prasību izpildē.

“Bet mums agrāk bija, ja partija pateiks: “Vajag,” tad komjaunatne atbildēs: “Ir!” Un tā mums ar daudziem direktoriem, ne ar visiem, bet ar dažiem vai daudziem direktoriem – pasaka ministrija šodien: “3 priekšmetus jā māca latviski”, viņi rītdien atbildēs: “Mēs jau 5 mācām”. (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Parasti skolas sadarbība ar IZM notiek ar Izglītības valsts inspektora starpniecību. Rīgas skolas direktors norāda: *“Sadarbība ar ministriju ir caur izglītības inspektoru. Viss tas materiāls, kas nāk no Izglītības ministrijas, tie ir rīkojumi, norādījumi.”*

No vienas puses, eksperts no NVO uzsver, ka Izglītības valsts inspektora institūts nereti izraisa spriedzi mazākumtautību skolās. No otras puses, IZM darbinieks saka, ka Izglītības valsts inspektors veic savas funkcijas un lieki netraucē skolas ar nemītīgām kontrolēm.

“Skolotāji mums šausmīgi sūdzas par inspektoriem, par izglītības valsts inspekciju. Es saprotu, ka tā kontrole ir papīru līmenī, viņi pat neiet stundās. Skatās skolotājiem tās valodas pakāpes – tas arī viss. Bet ļoti bremzē darbu un milzīgu stresu rada šis te inspektoru institūts.” (NVO pārstāvis)

“Jā, ja mēs esam skolā un konstatējam, ka kāds skolotājs vai direktors, vai direktora vietnieks nelieto valsts valodu, un mēs nevaram ar viņu kontaktēties, tādā gadījumā mēs to darām zināmu Valsts valodas inspekcijai un lūdzam viņu palīdzību, lai viņi iet pārbaudīt šo skolotāju un konstatē, vai tad šī valoda patiesi ir atbilstoša 3. pakāpei.” (IZM darbinieks)

“Un, ja mēs esam akreditējuši skolu uz 6 gadiem un direktors ir atestēts, tad skaidrs, ka vismaz kādu brīdi tajā skolā būtu jābūt kārtībai un ir jāļauj skolai pašai strādāt un attīstīties – nevar visu laiku nepārtraukti sēdēt skolā un kaut ko kontrolēt.” (IZM darbinieks)

Skolu valde un pašvaldība

Skolu valdes un pašvaldības kā vietējās varas institūciju nozīmi bilingvālās izglītības ieviešanas procesā atzinuši vairāki direktori gan Rīgā, gan attālos valsts rajonos.

“Skolu valde tas ir saistmehānisms, kas nosaka politiku izglītības jomā. Tā kā ar viņiem ir neregulēti kontakti.” (Rīgas skolas direktors)

“Viss ir uzvelts uz skolas un pašvaldības pleciem.” (Latgales skolas direktors)

Direktori pozitīvi vērtē tos gadījumus, kad Skolu valdes izveidojušas bilingvālās izglītības metodiķa institūtu.

“Skolu valdes uzdevums ir organizēt mācību procesu pilsētā, piedāvāt skolotājiem seminārus, skatīties, kā strādā skolās, vispārināt pieredzi. Šajā ziņā mums problēmu ar Skolu valdi nav. Pašlaik Skolu valdē ir ieviests priekšmetu metodiķa institūts, konkrēti, latviešu valodas pasniegšanas metodika mazākumtautību un latviešu skolās. Ir cilvēki, kas nodarbojas ar bilingvālo izglītību. Tātad Skolu valde arī ir uz pareizā ceļa, uz pieredzes krāšanas ceļa saistībā ar bilingvālo izglītību.” (Latgales skolas direktors)

“[...] bilingvālās izglītības inspektore vai metodiķe – es nezinu. Bet mūsu Skolu valdē tāda darbinieka nav.” (Rīgas skolas direktors)

Saeimas deputāts no opozīcijas partijas, kas nodarbojas ar mazākumtautību vēlēšanu interešu aizstāvēšanu, atzīst, ka vietējās varas līmenī norises izglītības procesā ir vieglāk ietekmēt vēlamajā virzienā.

“[...] kur mēs esam pozīcijā, šajās pašvaldībās mēs mēģinām darīt visu, lai likumdošanas atļautajās robežās šo problēmu risinātu. Protams, pašvaldībām jāievēro likums, tomēr izglītības jomā diezgan daudz ir atkarīgs no pašvaldībām un savu spēku robežās mēģinām veicināt šīs problēmas risināšanu.” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Bieži vien direktori pauž ļoti pozitīvu sadarbības ar Skolu valdi – tā veicina pieredzes apmaiņu bilingvāli mācošo skolotāju un mazākumtautību skolu direktoru starpā.

“Atnākt uz skolu – tieši tā kā to izdarīja mūsu Skolu valde. Mūsu Izglītības pārvalde atnāca uz skolu, atnāca uz stundām un skatījās, kas notiek klasē, kā skolotāji strādā, kā skolēni strādā, kas sanāk, kas nesanāk.” (Latgales skolas direktors)

“Mēs piedalāmies arī pilsētas [projektā][...] interesanti, tiek apkopota pieredze. No sākuma vispār iepazīstināja, mēs apmeklējām skolas, kas piedalās tajā projektā, mēs viens ar otru iepazīnāmies, stāstījām par saviem modeļiem, par to, kas mums iznāk. Tas otrais etaps, kas mums tagad iet, tas ir - mēs rādām mācību stundas, ar kādiem mācību līdzekļiem strādājam. Tas bija ļoti interesanti, ko pierādīja arī milzīgais skolotāju pieplūdums. Bija tā, ka katrā klasē sēdēja vairāk skolotāju nekā skolnieku.” (Rīgas skolas direktors)

Ja direktori parasti izsakās pozitīvi par Skolu valdes aktivitātēm saistībā ar bilingvālo izglītību, tad atsevišķu skolotāju atsauksmes mēdz būt kritiskākas.

“Skolu valde rīkoja nelielus kursus bilingvāli [...] kādi bija tie kursi, ko rīkoja Skolu valde? Bija krievu skolu skolotāju kontingents, kuriem latviešu valoda, protams, nebija dzimtā valoda, un faktiski tie kursi lielākā daļa notika tā, ka ņēma vārdu sarakstu krieviski no dabaszinībām un nodarbojāmies ar to, ka tulkojām tos latviski.” (Rīgas skolas skolotājs)

LVAVP

Latviešu valodas apguves valsts programmas galvenais uzdevums ir kursu organizēšana mazākumtautību skolu skolotājiem. LVAVP piedāvā apgūt gan jaunās mācību metodes skolotājiem, kas pasniedz bilingvāli, gan latviešu valodu mazākumtautību skolu pedagogiem, kuriem tā nav dzimtā valoda. Mazākumtautības pārstāvoši eksperti par šīs institūcijas darbību un tās vadītāju Aiju Priedīti izsakās ļoti pozitīvi.

“Latviešu valodas apguves programma dara ļoti daudz un ļoti labi. Atkal ļoti daudz ir atkarīgs no cilvēkiem. Es domāju, ka Latvijai ir ļoti liels ieguvums Aija Priedīte – personīgi. Un atkal tā komanda, ko viņa veidoja, tas arī lielā mērā bija saistīts ar viņas personību, viņa meklēja un veidoja to komandu.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

Nevalstiskās organizācijas pārstāve par LVAVP darbību skolotāju izglītošanas jomā puda nedaudz skeptiskāku viedokli, proti, ka šo “[..] darbu nevar nosaukt par sistēmu.” (NVO pārstāvis)

Skolotāji, kas apmeklējuši šos kursus, izsaka arī kritiku.

“Drusku, protams, palīdzēja. Vismaz zini, kā stundu veidot – kur jārunā krieviski, kur latviski.” (Rīgas skolas direktors)

“Tie ir bilingvālās metodikas kursi. Kaut gan par metodiskiem kursiem tos nevar nosaukt, tas drīzāk ir mēģinājums skolotājiem iedot jaunās mācību metodes, rietumu mācību metodikas, kuras ir pazīstamas, piemēram, kā “Kritiskā domāšana”.” (Latgales skolas direktors)

Citas institūcijas

Atsevišķu skolu vadītāji kā pozitīvu sadarbības piemēru min saskarsmi ar Naturalizācijas pārvaldi.

“Pozitīva sadarbība izveidojusies ar Naturalizācijas pārvaldi.” (Zemgales skolas direktors)

To apstiprina arī Naturalizācijas pārvaldes pārstāvju teiktais.

“Mūs ļoti bieži aicina izglītības iestādes, mazākumtautību izglītības iestādes un mēs esam lietas kursā par to, ko domā šo mazākumtautību iestāžu vadība un pedagogi un ko domā arī nereti vecāki, un kāda ir iespējamā sagatavotība 2004. gadam un tā tālāk.”

“Mēs kā tieši sadarbības partneri neesam bijuši iesaistīti šajos jautājumos, bet mēs zinām šo situāciju.”

Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociācija (jeb saīsināti no krievu valodas LAŠOR) ir organizācija, kas aizstāv mazākumtautību intereses. Eksperti, kas paši ir minoritāšu pārstāvji, puda pozitīvu attieksmi pret tās darbību.

“[..] tā [LAŠOR izstrādātā] ir vienīgā programma, kura tiešām cenšas saglabāt līdzsvaru starp abām valodām, starp abām kultūrām.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

“Par palīdzību ir grūti runāt, morāli mēs viņus atbalstām, politiski mēs viņus atbalstām, bet tā ir pilnīgi patstāvīga organizācija, nav nekāda mūsu filiāle.” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Skolu direktoru vidū nav vienota viedokļa: dažiem LAŠOR modelis neliekas pieņemams, citi tam snieguši pozitīvu vērtējumu.

“Mēs esam uz šejieni aicinājuši LAŠOR, viņi šeit ir uzstājušies, programmas [prezentēja]. Programma bija negatava, kuru viņi piedāvā. Es nedomāju, ka tā ir izeja.” (Rīgas skolas direktors)

“Man un manai skolai bijusi saskarsme ar sabiedrisko organizāciju LAŠOR [...] Viņiem bija modelis, kas mūsu skolā netika ieviests, skolēnu vecākus ieinteresēja šis modelis. Tur ir pa blokiem, piemēram, priekšmetu bloks, kas ir viegli apgūstami latviešu valodā, piemēram, sports, mūzika, Latvijas ģeogrāfija, Latvijas vēsture, mājturība. Bet cits bloks – tādi priekšmeti kā fizika, ķīmija, matemātika – tur ir galvenokārt krieviski ar bilingvāliem elementiem. Bērni mācās priekšmetu, nevis valodu. Bet šis modelis pagaidām nevar tikt realizēts kaut gan, man liekas, ka tas nebūtu slikti.” (Rīgas skolas direktors)

“Sorosa fonds-Latvija” ir nevalstiskā organizācija, kas tieši iesaistījies bilingvālās izglītības politikas procesa veidošanā. Īpaši jāpiemin projekts “Atvērtā skola”. “Sorosa fonda-Latvija” pārstāve par sadarbību ar mazākumtautību skolām saka: “[...] mēs strādājam ar komandu – ir latviešu valodas skolotājs, ir sākumskolas skolotājs un skolotājs, kas strādā bilingvāli, un skolas administrācijas pārstāvis.”

Finansējums

Izglītības nepietiekamo finansējumu bieži vien aizstāj skolotāju entuziasms. To ilustrē arī kāda valdošās koalīcijas partijas pārstāvja teiktais: “*Vispārējās izglītības saturs ar visām matemātikām, ar, starp citu, pilsoniskās izglītības programmām, viss, kas ir pamatskolai, vidusskolai, jaunajiem standartiem – nevienai no šīm satūra reformām mūsu valstij līdzekļu nav bijis. Viss ir darīts pilnīgi un tikai uz skolotāju entuziasma pamata un esošā finansējuma ietvaros [...].*”

Vairāki direktori ieteica mainīt bilingvāli un latviski mācošo skolotāju darba apmaksas kārtību. Šādi IZM varētu bez papildus līdzekļu piesaistes veikt efektīvas izmaiņas.

“[...] šodien ir tā, ka piemaksa vispirms ir latviešu valodas skolotājiem un pēc tam, cik naudas paliek, piemaksa bilingvāliem skolotājiem. Es darītu otrādi – grūtāk šodien ir bilingvāliem skolotājiem, tiem, kuri strādā 2 valodās.” (Rīgas skolas direktors)

“Pašlaik arī apmaksa par mācīšanu bilingvāli ir veidota nepareizi tāpēc, ka tiek ņemts vērā tikai darba stāžs, stundu skaits un izietie kursi. Piekrītat, ka slodze sporta stundā un vēstures stundā, dabasmācības stundā vai ģeogrāfijas stundā, bioloģijā – nav salīdzināmas.” (Latgales skolas direktors)

“[...] izmainīt darba apmaksas noteikumus par bilingvālo mācīšanu, [...] vajadzētu ņemt vērā arī valodas blīvumu stundā.” (Latgales skolas direktors)

Starptautiskās organizācijas bilingvālās izglītības procesā Latvijā ir iesaistījušās galvenokārt kā papildus finansējuma devējas. Dažkārt skolotāji izsakās kritiski par šo līdzekļu nepārdomātu izlietojumu.

“*Ārzemnieki izgrūž lielu naudu izglītībai, bet kādreiz viņi neizseko tai naudai, kur viņa aizgāja un kur ir gala produkts. Piemēram, “Phare” izgrūda lielu naudu botānikas bilingvāliem posteriem [tabulām]. Bet viņas nav laminētas, viņas ir no ļoti plāna papīra, viņas nevar piestiprināt ne ar ko [...] vajadzēja parunāt ar tiem skolotājiem, kuriem ir jāstrādā.*” (Rīgas skolas skolotājs)

IZM darbiniece ārvalstīs izdotas literatūras neiekļaušanu ieteicamo mācību grāmatu sarakstā pamatoja ar nevēlēšanos atbalstīt citu valstu ekonomiku. Kāds skolas direktors savukārt izteicās šādi: “*Mums “Zvaigzne ABC” ir vienīgā izdevniecība, kas mums taisa grāmatas. Ir grāmatas “Lielvārds”, bet ļoti dārgas grāmatas... mums jāpērk tikai “Zvaigzne ABC”. Monopols. Dod dotācijas šīm grāmatām, bet cenas – fantastiskas. Apmēram 4 Ls grāmata.*” (Rīgas skolas direktors)

Pamatojot nepieciešamību pēc mazākumtautību izglītības reformas, Izglītības un zinātnes ministrijas darbinieks atsaucās uz valsts interesēm, proti, ka Latvijai nav izdevīgi izglītēt cilvēkus, kas strādās un mācīsies citur.

“[...] kā var valsts uzņemties tīri finansiālu apsvērumu dēļ un sagatavot cilvēkus, kas tālāk dzīvos, strādās un savas iegūtās zināšanas piepildīs kaimiņvalstī. Kāpēc mums jātērē nauda šādiem mērķiem? Mēs taču vēlamies, lai mūsu bērni šeit pat paliek. Mēs uzņemamies atbildību.” (IZM darbinieks)

Opozīcijas partijas pārstāvis savukārt saka, ka *“krievu skolu pārveidošana izmaksās daudz dārgāk kā normāla sistēmas sakārtošana”*, proti, ka izglītības reforma, kuru pašlaik īsteno, finansiālajā aspektā valstij nav izdevīga.

Modeļa izvēle un īstenošana

Modeļa izvēle

Jaunais Izglītības likums, kurā noteikts, ka no 1999./2000. mācību gada skolās jāsāk mazākumtautību izglītības programmu īstenošana, bija publicēts 1998. gada novembrī laikrakstā ‘Latvijas vēstnesis’. Tomēr parasti skolās mazākumtautību izglītības programmu izveide notika vēlāk – 1999. gada vasarā, turklāt – lielā steigā.

“[...] izglītības programmas neietver sevī tikai šo mācību plānu, tā ir viena sastāvdaļa no visas izglītības programmas. Izglītības programmas sevī ietver arī materiālo nodrošinājumu, kadru nodrošinājumu, [...] sākot ar konkrētās programmas mērķiem un uzdevumiem.” (IZM darbinieks)

“[...] skolas izstrādā pašas savas izglītības programmas, kurās varēja ņemt vērā to situāciju, kāda ir skolā, nevis pielāgoties kādai centralizēti izstrādātai programmai.” (Vidzemes skolas direktors)

Bieži vien priekšroka tika dota modelim, kas pirmajās klasēs prasa vismazākās izmaiņas līdzšinējā mācību procesā (IZM statistikas dati liecina, ka sākotnēji visizplatītākais bijis 3. modelis). Kāds direktors izsakās par informācijas trūkumu tieši bilingvālā izglītības modeļa izvēles laikā. Direktori atzīst, ka viņiem ne vienmēr pašiem bijis skaidrs izvēles pamatojums.

“Protams, viņi cenšas vispirms izvēlēties to modeli, kas mums šogad neko neprasa. Neiedziļinoties.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

“Kad sāka piedāvāt tos modeļus, tad mēs sākām skatīt. Mēs pētījām. Acīmredzot tas izskaidrošanas darbs pirms to modeļu ieviešanas nebija vajadzīgajā līmenī. Vispirms parādījās modeļi. Sākās visādas runas žurnālā “Skolotājs”, presē, “Izglītībā un kultūrā”, bet mani kā skolas vadītāju – kaut gan es vienmēr apmeklēju visa veida sanāksmes un interesējos par visu – man pašai vajadzēja nepārtraukti uzstādīt mācību daļas vadītājam jautājumus: “Kas tie par modeļiem? Kādi modeļi?” Vienu brīdi viņa arī raustīja plecus. Un tad vajadzēja izvēlēties to modeli, un tad mēs paši atkal meklējām, kas tas ir? [...] Man liekas, ka ne tikai mēs, bet vēl daudzas skolas, izvēloties šo modeli, pirmsākumā skatījās uz to mazliet savādāk nekā tagad – jau izanalizējot tos darba rezultātus, pavisam noteikti mēs izvēlētos citu.” (Rīgas skolas direktors)

Skolas nereti maina izglītības programmu. Atsevišķas skolas izvēlējās divas un pat trīs programmas, kas tiek īstenotas paralēlklasēs vai atšķirīgos izglītības posmos (piemēram, atšķirīgas programmas sākumskolai un pamatskolai).

“[...] konferences, kursi, vecāki, latviešu valodas kursi, mūsu skolotāju piedalīšanās metodikasursos, mūsu skolotāju pašu piedalīšanās metodisko materiālu sagatavošanā bija pamats tam, lai mēs ar drošu sirdi varētu izvēlēties 2. modeli un no 3. pakāpeniski pāriet uz 2.” (Kurzemes skolas direktors)

Direktors no Latgales bilingvālās izglītības ieviešanu savā skolā komentē šādi: *“Kā ieviesa šo kārtību? Apsprieda skolotāju sanāksmē, apsprieda pedagogiskajā padomē, apsprieda ar katru skolotāju personīgi un gala rezultātā nonāca pie secinājuma, ka jāievieš šī kārtība. Kā ieviesa kārtību? Mācību gada sākumā tiek dota direktora pavēle par to, kas no skolotājiem māca bilingvāli. Tas ir saistīts arī ar apmaksu, tas ir, skolotāji zina, kas no viņiem tiek prasīts un kas viņiem jā dara.”* (Latgales skolas direktors)

Īstenošana

Pārkārtojot izglītības procesu atbilstoši izvēlētajām programmām, skolām radušās arī grūtības un sarežģījumi. Tas rosinājis meklēt jaunus risinājumus, piemēram, izveidot *“direktora vietnieka amatu bilingvālās izglītības jautājumos.”* (Rīgas skolas direktors)

Grūtības bilingvālās izglītības ieviešanā un informācijas trūkums var radīt situāciju, kad reālais izglītības process skolā ievērojami atšķiras no dokumentācijā fiksētā. *“Dubultās grāmatvedības”* pastāvēšanu apliecina eksperti no NVO, kā arī Naturalizācijas pārvaldes. Dažreiz to atzīst arī paši direktori.

“Izglītības iestādēs mazākumtautību skolās šobrīd eksistē divas grāmatvedības: viena – medaļas nospodrinātā puse, kuru rāda IZM, valsts izglītības inspektoriem, nereti arī Izglītības pārvalžu vai Skolu valžu vadītājiem, un otra ir ne vienmēr tik spožā realitāte, kas ir izglītības iestādēs.” (Naturalizācijas pārvaldes darbinieks)

“[...] mums arī ekspertes braukā pa skolām viņas stāstīja: “Skola saka, ka mēs realizējam 3. modeli, bet tas, ko mēs redzam klasē, ir 2. modelis.” (NVO pārstāvis)

“Direktori arī ir atkarīgi cilvēki: “Tur pavēle, tur pavēle, jāpilda!” [...] Tad komisija atnāk, paraugstundu jau var parādīt, citi bērni tad kaut kur klusi sēdēs.” (Rīgas skolas pārstāvis)

Daži eksperti saistībā ar bilingvālās izglītības ieviešanu uzsver konsekventa darba nepieciešamību: nepārtraukta skolotāju izglītošana, administrācijas atbalsts un izpratne, pieredzes apmaiņa.

“[...] jābūt ļoti saskaņotai komandai un šie modeļi tiešām jārealizē konsekventi. Mēs arī metodiski pie tā strādājam, lai skolotāju komandu izglītotu, kas strādā ar klasi.” (NVO pārstāvis)

“Pirmā gadā mēs sapratām, ka mēs gribam normālu bilingvālu skolu, kur nevis viena klase strādā, nevis skolotājs entuziasts, mums ļoti jāstrādā ar administratoriem un jāpārlicina viņi un par to, ka tas ir vajadzīgs, gan par elastīgumu, par sadarbību ar citām skolām, ar sociāliem partneriem un tālākizglītības veicināšanu.”(NVO pārstāvis)

Skolotāji

Situācijas raksturojums

Atsevišķi direktori atzīst, ka viņu skolai ir izdevies piesaistīt labus pedagogus. *“Man ļoti patīk, ka mūsu skolai ir piesaistīti labi skolotāji, jo bērniem patīk labi skolotāji.”* (Rīgas skolas direktors)

Tomēr lielākā daļa direktoru saka, ka ir grūti piesaistīt pietiekami kvalificētus speciālistu, kas būtu gatavi strādāt par tādu darba samaksu, kāda ir skolā. Augstskolu absolventi skolā strādā nelabprāt.

“Nāk jaunie speciālisti pēc universitātes – 2 gadus nostrādā un viņi aiziet no skolas. Jūs saprotiet, mēs kā administrācija iemācām viņiem visas metodes, visu ko, viss, viss. Tikko sāk tikai strādāt un viņi iet prom tāpēc, ka maza alga.” (Rīgas skolas direktors)

“Es Jums pateikšu, kas būtu vajadzīgs – jaunos skolotājus, kas beidz augstskolas, skolām atsūtīt, lai viņi nomaina šos vecos skolotājus, kuri nevar mācīt abās valodās.”
(Rīgas skolas direktors)

Bilingvālā izglītība vēl vairāk apgrūtina mācību iestāžu nodrošinājumu ar kvalificētiem pedagogiem.

“Bilingvāli, es domāju, ka mācīt visi var tagad, bet latviski pasniegt, to ne visi var.”
(Latgales skolas direktors)

“Pirmkārt, viņi nevarēs strādāt vidusskolā, ja viņi nevar īstenot izglītības programmu, tad viņi strādās pamatskolas līmenī.” (Rīgas skolas direktors)

“Ko darīt ar tiem skolotājiem, kuriem šodien ir 50 un viņi nerunā latviski? Kā viņus atbrīvot no darba? Nav mums tāda likuma.” (Rīgas skolas direktors)

Kāds bilingvālās izglītības pētnieks uzskata, ka ideālais skolotājs, kas varētu mācīt bilingvāli: *“Būtu jauns, labi metodiski sagatavots, kurš zinātu divas valodas, kurš būtu labi trenēts multikulturālajā tēmā, un labi zinātu savu priekšmetu. Prastu strādāt ne tikai frontāli – skolotājs klases priekšā un skolēns kā klausītājs. Kurš prastu organizēt savus skolēnus pēc līmeņa grupām, diferencētu klases darbu.”*

Skolotāju attieksme pret bilingvālo izglītību

Vairāki pedagogi apzinās, ka bilingvālā izglītība ir nepieciešama, lai skolēni pietiekamā līmenī apgūtu latviešu valodu un būtu sagatavoti mācībām latviski vidusskolā, studijām un darbam, pilnvērtīgai dzīvei Latvijas sabiedrībā.

“Tam ir nākotne un es domāju par bērnu nākotni, jo viņiem tas ir vajadzīgs, viņiem vajadzēs mācīties tālāk latviešu valodā.” (Latgales skolas skolotājs)

“Mana attieksme ir pozitīva, jo es uzskatu, ka tam bērnam, kam dzimtā valoda ir krievu, nokļūt tīri latviskā vidē ir diezgan grūti. Šeit viņam ir dota iespēja runāt savā dzimtajā valodā un arī pastiprināti apgūt latviešu valodu.” (Latgales skolas skolotājs)

Citas atbildes rada iesaistītu, ka mācīšana bilingvāli skolotājiem ir drīzāk uzspiesta.

“Es nevaru pateikt, vai patīk, bet vajag!” (Rīgas skolas skolotājs)

“Kā skolotāji uztver reformu: “Vajag, tā tad darīsim!” Bet sirds sāp, ka bērniem nevaru iemācīt to, ko pats zinu, jo man tam nav laika.” (Latgales skolas direktors)

Direktori nereti ir vidutāji starp valsti un skolotāju. Viņi uzsver, ka skolotājam jāmeģina izprast valsts politika, ka tas var kalpot par stimulu viņa izaugsmei.

“Tas, ka skolotāji saprot, ka atkāpes no Izglītības likuma nebūs, veicina izaugsmi, veicina to, ka viņi paši ar sevi strādā.” (Kurzemes skolas direktors)

“Kuri skolotāji vēlās un saprot arī valsts politiku, tiem ir vienkāršāk, tie cenšas runāt, apmeklēt kursus, apmeklēt LAT – 2 kursus un viss ir kārtībā.” (Rīgas skolas direktors)

Metodika mācībām bilingvāli

Direktori uzsver, ka jauno pedagoģijas metožu pielietojums mācību procesā ir būtisks priekšnosacījums veiksmīgai bilingvālās izglītības īstenošanai.

“Ļoti svarīgi ir, lai skolotāji apgūtu metodiku. Bilingvālajā izglītībā rezultāts būs tikai tad, ja būs pielietotas interaktīvās darba formas un metodes.” (Rīgas skolas direktors)

Sūdzības par konkrētas metodikas trūkumu bieži izteica skolotāji, retāk – skolu direktori. Šīs problēmas pastāvēšņu apstiprina arī citi eksperti.

“Īsta, patiesa bilingvālā mācību metodika līdz pat šim laikam neeksistē. Pagaidām mēs par bilingvālo mācību metodiku varam saukt konkrēta skolotāja mācību pieredzi, varbūt skolotāju grupas darba pieredzi.” (Latgales skolas direktors)

“Metodikas principā nav. Viss ir pateicoties tam, ka ilgi strādā skolā.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Bilingvāli taču nekur nav[metodikas]. Mēs nevaram aiziet uz veikalu un nopirkt. Tas viss ir jāstrādā pašam. Arī kursus mēs bijām Lat – 2, arī tur nav tās metodikas [...] mēs visu izdomājam paši un neviens jau nav, kas mums to dod.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Vajag parādīt, kā pareizi jānotiek bilingvālai stundai.” (Latgales skolas skolotājs)

“Katrs izlīdzas kā viņš prot, jo sistēmas nav. Nekur augstskolā negatavo skolotājus tieši pēc tāda principa, lai viņš būtu bilingvālā izglītībā strādājošs skolotājs.” (NVO pārstāvis)

Dažādi kursi varētu būt viens no veidiem, kā skolotājiem apgūt nepieciešamās metodes un iegūt informāciju par darba paņēmieniem, tomēr nereti skolotāji sūdzas par kursu nekonkrētību, atrautību no ikdienas darba klasē, teorijas pārāk lielo īpatsvaru kursu saturā.

“Vienīgais – visu kursu iezīme ir, ka tās ir vispārējas rekomendācijas, ļoti maz par konkrētu stundu, konkrētu metodiku. Vispārējas rekomendācijas bez konkrētām iemaņām. Ļoti daudz teorijas, maz prakses šajosursos.” (Latgales skolas direktors)

“Ir tādi [kursi], kad skolotāji atgriežas uz skolu un pasaka, ka “neuzzināju neko jaunu”. It kā skolotāja nebija gatava vadīt kursus. Tādi gadījumi arī ir.” (Rīgas skolas direktors)

“Bet ļoti bieži [kursus] lasa cilvēki, kas nekad nav strādājuši klases priekšā un nekad nav realizējuši darbā.” (Rīgas skolas direktors)

“[Kursus lasīja] no IZM pasniedzēja, kas ir tālu no skolas problēmām, tikai teorija un daudzos jautājumos mums ar viņu nebija vienprātības.” (Rīgas skolas direktors)

Izglītības un zinātnes ministrijas darbiniekiem ir savs skatījums uz skolotāju nodrošinājumu ar pedagoģijas metodēm darbam bilingvāli.

“Skolās ir uzkrāti milzīgi daudz metodisko materiālu, un tad es saku: “Hei! Dodam ārā!” Un “Sorosa fonds” arī ir aicinājis. Un es zinu, ka tos kalnus [...] es esmu redzējusi šausmīgi labas lietas – dosim ārā! Skolotāji saka: “Nē, tur trūkst tas, tas, tas.” Tas ir tas nākošais solis. Kā lai es izdevniecības motivēju sameklēt šos autorus?” (IZM darbinieks)

Pedagoģi sūdzas arī par bilingvālu mācību grāmatu trūkumu. Ministrijas darbinieki apšaubā šādu nepieciešamību un domā, ka vairāk vajadzīgi metodiskie līdzekļi skolotājiem: “[...] es vairāk domāju par šādiem metodiskajiem līdzekļiem, kas varētu būt 2 valodās un orientēti uz skolotājiem.” Šādai nostājai ir racionāls pamatojums tāpēc, ka mācību kārtība skolās nav vienveidīga – bilingvāli māca dažādās klasēs un atšķirīgus priekšmetus.

Kā zināms, ieteicamo mācību grāmatu sarakstu, proti, grāmatas, kuras drīkst iegādāties par valsts naudu, apstiprina Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības satura un eksaminācijas centrs. Par budžeta līdzekļiem Latvijas skolas nedrīkst pirkt Krievijā izdotas grāmatas. Pret šo aizliegumu iebilst kāds mazākumtautību interešu partijas pārstāvis.

“Attiecībā uz vēsturi tas ir pilnīgi skaidrs un pamatots. Bet es nezinu, kāpēc matemātikas vai fizikas mācību grāmata, kas ir izdota Krievijā, ar ko tā varētu būt kaitīga Latvijas skolās?” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Tā kā bilingvālu mācību grāmatu nav (Firsova veidoto mācību grāmatu mūzikā IZM speciālisti par tādu neatzīst), tad viens no risinājumiem ir izmantot grāmatas pēc kurām mācās latviešu skolās.

“‘Mūzika’, tas nav bilingvāls mācību līdzeklis. Tas ir tulkojums. Un tāpēc viņa nesaņēma ministrijas atbalstu – metodikas dēļ. Ministrija jau izvērtē ne tikai saturu, bet arī iekļauto metodiku.” (IZM darbinieks)

“Pēc iespējas visas [grāmatas], kuras izmanto latviešu skolu skolotāji, mēs cenšamies izmantot.” (Kurzemes skolas skolotājs)

“[...] es domāju, ka var izmantot arī tās mācību grāmatas, kas ir latviešu valodā, es nedomāju, ka tur ir speciālas grāmatas vajadzīgas un tā tālāk.” (Valsts valodas centra darbinieks)

Stunda divās valodās

Attiecībā uz divu valodu lietojumu raksturīgs ir kādas skolotājas citāts:

“Ir tāda laba frāze ‘Bilingvālās apmācības programmā’, ka ‘jārunā latviski un krieviski runāt [drīkst] tieši tik daudz, cik nepieciešams labākai konkrētās tēmas apguvei.’” (Rīgas skolas skolotājs)

Skolotāji visbiežāk minēja divus faktorus, kas nosaka latviešu un krievu valodas līdzsvaru stundā: tēmas sarežģītums un tas, vai tiek stāstīta jaunā viela, vai notiek atkārtošana. Sarežģītākās tēmas māca krieviski.

“Viss atkarīgs no stundas tēmas. Ja skatīties procentuālo sadalījumu, tad noteikti lielākā daļa stundu notiek krievu valodā.” (Latgales skolas skolotājs)

“[...] tas ir atkarīgs no tēmas, cik tā ir sarežģīta. Es neesmu vēl viens latviešu valodas skolotājs, es esmu bioloģijas skolotājs. Un tāpēc, ja ir sarežģīta, pārsvarā runājam krieviski, es dodu terminoloģiju un man pietiek. Mums – normāli bērni. Pēc tam es paspēju vēl arī izrunāt pamatsadaļas latviski. Bet, ja ir vienkāršas tēmas, normālas tēmas, kur man ir daudz ilustratīva materiāla, tad mēs vispār runājam latviski. Bet ir vēl viens aspekts – cik viņi zina vienkāršu sarunu latviešu valodu. Tāpēc, ka es viņiem iedodu terminoloģiju. Es tagad pamēģināju – kad man tagad ir kontroldarbi, ir jautājumi, uz kuriem var atbildēt krieviski un jautājumi, uz kuriem es pieprasu atbildi tikai latviski tāpēc, ka es zinu, ka mēs izņēmām to kārtīgi.” (Rīgas skolas skolotājs)

Stundā jauno vielu parasti skaidro dzimtajā valodā, bet latviešu valodu izmanto zināšanu nostiprināšanai un atkārtšanai.

“[...] neizdodas pāriet uz jaunā materiāla skaidrošanu latviešu valodā, jo tieši šeit bērniem un skolotājiem rodas vislielākās grūtības.” (Latgales skolas skolotājs)

“[...] vispirms viss, protams, – krieviski, bet pēc tam darba procesā [darbmācībā] – latviski” (Rīgas skolas skolotājs)

“Ja tā ir jaunā materiāla apgušana, nekad uzreiz netiek ieviesta [latviešu valoda], latviešu valoda tiek izmantota ļoti maz – tikai atkārtšanai.” (Kurzemes skolas skolotājs)

“Mēs dodam bērnam terminus no sākuma, es skaidroju vielu tomēr krievu valodā, tad bērni, kad viņi zīmē savu darbu, tad viņi cenšas pastāstīt par savu darbu latviski.” (Rīgas skolas skolotājs)

Atsevišķās skolās pēc rietumu valstu parauga priekšmetus bilingvāli pasniedz divi skolotāji – katrs savā valodā:

“Dabaszinībās mums ir tā, ka viena stunda mums ir krievu valodā un otra stunda ir latviešu valodā. Piemēram, gadalaiki – krievu valodā. Viena tēma, bet divas valodas un divas skolotājas. Pirmdien viņiem ir latviešu valodā dabaszinības un trešdien ir krievu valodā.” (Rīgas skolas skolotājs)

Cits valodu lietojuma princips nosaka, ka pēc iespējas vairāk jācenšas izvairīties no tulkošanas stundas laikā, citādi skolēniem nebūs motivācijas apgūt otru valodu.

“[...] pati izplatītākā kļūda daudzās skolās: ja es bērnam skaidroju stundā, ko nozīmē “līmēt”, “griezt”, “plēst”, nekādā gadījumā nedrīkst tulkot, drīkst tikai parādīt, ko tas nozīmē. Proti, uz krievu valodu vārdi netiek tulkoti, tie tikai tiek parādīti darbībā, zīmējumos, darbībās.” (Rīgas skolas skolotājs)

Skolotāji cenšas būt elastīgi abu valodu lietojumā – pielāgoties skolēnu latviešu valodas zināšanu līmenim:

“Ir ļoti jājūt atgriezeniskā saite no bērniem – vai viņi tevi saprot, kad tu runā latviski[...]. Ja es redzu, ka 4 – 5 [nesaprot], tad es veidoju lielāku teikumu ar paskaidrojumiem, bet, ja pus klase[nesaprot], tad es to pašu krieviski saku.” (Rīgas skolas skolotājs)

“[...] ja ir kādas grūtības, viņi var izteikt savas domas krievu valodā – nav nekādu problēmu.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Arī tas [pāreja no vienas valodas uz otru] ir atkarīgs no bērna sekmības, bet bezgalīgās pauzes [...] pastāv, pastāv pauzes dažu sekunžu garumā, kad bērns drudzaini meklē atbildi.” (Latgales skolas skolotājs)

Klasē vienmēr ir skolēni, kas zina latviešu valodu labāk par citiem. Skolotāji nereti organizē klases darbu, pielietojot šo bērnu labās valodas zināšanas:

“Kad strādā grupā, mēs praktizējam, ka labi valodu zinošos bērnus sēdinām kopā ar sliktāk latviešu valodu zinošajiem.” (Rīgas skolas skolotājs)

IZM darbiniece uzsver, ka bilingvālās izglītības izpausmes var būt ļoti dažādas, bet izšķirošs ir jebkura veida divu valodu lietojums mācību procesā.

“Bilingvālā izglītībā viena stunda nav kritērijs. Stunda var būt tikai latviešu valodā, stunda var būt tikai dzimtajā valodā, stundā var būt tikai “labdien” un “uz redzēšanos” [latviski]. Jautājums, kurā vecumā, kāda tēma, kad viņi ir sākuši, tas viss ir procesa jautājums.” (IZM darbinieks)

Latviešu valodas mācīšanās

Bilingvālā izglītība Latvijas mazākumtautību skolās tika ieviesta, lai radītu cittautiešiem iespēju apgūt latviešu valodu, tomēr eksperti uzskata, ka jābūt arī zināmai izvēles brīvība, kā valodu mācīties.

“[...] iespējas apgūt valodu ir jāpiedāvā visiem, bet ir jāpiedāvā ļoti daudzveidīgas iespējas, nevis viena shēma, bet ļoti dažādas shēmas, dažādas iespējas, dažādi veidi šo valodu apgūt.” (NVO pārstāvis)

Atsevišķi skolotāji apšaubā to, ka bilingvālā izglītība veicina latviešu valodas apguvi.

“[...] jau kuro gadu mācās vārdus – darbmācības, fizikultūras stundās. Es neredzu, ka viņiem vārdu krājums būtu uzlabojies. Elementārus vārdus nezina. Attiecībā uz savu klasi es pagaidām plusus neredzu.” (Rīgas skolas skolotājs)

Bilingvālās izglītības ietvaros interesants ir jautājums par latviešu valodas kļūdu labošanu, kas skolotājam nozīmē papildus darbu. Savukārt skolēnam tas var radīt arī psiholoģisku diskomfortu, bailes un nevēlēšanos mācīties.

“Mēs atkārtojam jaunus vārdiņus, veselu teikumu. Kad mēs mācāmies jauno vielu, tad, jā, tad es laboju, bet stundas beigās, kad bērns stāsta par savu darbu, tad, nē. Kā viņš prot, tā viņš runā.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Es bilingvālajās stundās nekad un neko nelaboju. Vienīgais, ko es laboju ir, ja viņi raksta, un tie ir termini. Tas, kas ir vajadzīgs tieši tajā stundā.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Terminos gan – īpaši, ja kontūrkartēs viņi raksta, tur gan jālabo, piemēram, ja raksta “Rīga” bez garumzīmes, ir tādi, kuri raksta jau 4. gadu pēc kārtas. Tad iznāk ne tikai labošana, bet arī lamāšanās.” (Rīgas skolas skolotājs)

Atsevišķi direktori un skolotāji ierosina paaugstināt, uzlabot latviešu valodas kā priekšmeta mācīšanas kvalitāti mazākumtautību skolās.

“[...] ļoti ir vajadzīgs paaugstināt latviešu valodas mācīšanu – kā priekšmeta.” (Rīgas skolas direktors)

“Dainas ir jāmācās – bērniem ir jāzina, kas tas ir, bet nedrīkst tik ilgu laika periodu mācīties tikai dainas vai nodarboties ar eposu.” (Rīgas skolas direktors)

“Mūsdienīgu latviešu sarunvalodu dod ļoti maz, ir arī jāiemāca rakstīt – gramatika ir vajadzīga un šī te sarunu valoda ir vajadzīga.” (Rīgas skolas direktors)

“Varbūt kaut kā metodiku pamainīt, varbūt mācību grāmatas pamainīt tāpēc, ka “Riti raiti [valodiņa]”, manuprāt, nekam neder, lai mācītos latviešu valodu.” (Rīgas skolas skolotājs)

Deputāti no partijas, kas aizstāv mazākumtautību intereses, iebilst pret bilingvālo izglītību. Mācīties latviešu skolās viņi iesaka tikai tiem, kas orientējas uz darbu valsts struktūrās.

“Te ir viena liela ilūzija šajā jomā – vēlme mācīties dzimtajā valodā tiek interpretēta kā nevēlēšanās mācīties latviešu valodu.” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

“Cilvēki, kas orientējas uz darbu valsts struktūrās, valsts birokrātijā, viņi var izvēlēties latviešu skolu.” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Turpretī skolas direktors no Latgales, kur latviešu valodas vides gandrīz nav, par mācībām latviešu skolās saka tā: *“[...] atsevišķi bērni, kas ir mācījušies latviešu skolā un viņiem ir pārsteidzoša, “atdauzīta” vēlme mācīties vispār, tas ir, viņi zina latviešu valodu, bet matemātiku, dabasmācību nezina vispār.”* (Latgales skolas skolotājs)

Savukārt skolas direktors pilsētā, kur pārsvarā runā latviski, saka:

“Jau padomju laikā mūsu skolēni ļoti veiksmīgi stājās latviešu plūsmas augstskolās un tika galā ar mācību programmu, kas patiešām pierāda to, ka jau 80. gados mēs lielā mērā pielietojām latviešu valodu, mācot konkrētus mācību priekšmetus.”

Redzam, ka latviešu valodas apguve atšķiras reģionos, kur pārsvarā saskarsme notiek latviski, un tur, kur runā galvenokārt krievu valodā.

Izglītības kvalitāte

Viena no problēmām, kas rodas, mācot divās valodās, ir laika trūkums. Daudzi skolotāji uzsver, ka tas ietekmē arī zināšanu kvalitāti.

“[...] 40 minūtes stundā – izdaliel uz 2.” (Latgales skolas direktors)

“Es uzskatu, ka, ja grib, lai mēs pasniedzam perfekti bilingvāli vajadzētu vismaz vienu stundu pa divām nedēļām bioloģijā pielikt.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Tieši priekšmeta zināšanās mēs atpaliēkam no ieplānotās programmas. Gada beigās mēs protams sasteigsim.” (Rīgas skolas skolotājs)

Bieži vien problēma tiek formulēta ļoti kategoriski – vai nu mācīt priekšmetu, vai latviešu valodu. Bilingvāli strādājošiem skolotājiem ir grūtības atrast labāko samēru starp latviešu valodas un priekšmeta mācīšanu. Tas liecina, ka nereti latviešu valodas mācīšana notiek uz priekšmeta apguves rēķina.

“Nevis ielaist priekšmetu, bet sākt ar latviešu valodas mācīšanu. Tas nav mūsu mērķis, tas ir latviešu valodas stundu mērķis...galvenais, lai mēs mācītu mūsu priekšmetu un neatņemtu priekšmetam laiku priekš latviešu valodas.” (Vidzemes skolas skolotājs)

“Stunda ir vienu reizi nedēļā. Te ir viens no diviem – vai nu latviešu valodu mācīties, vai priekšmetu mācīt.” (Rīgas skolas skolotājs)

“[...] kam pievērst vairāk uzmanības, vai tieši tai valodai, vai arī iemācīt to, kas ir jāiemāca – tēma, vai mērķis tas mans stundas.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Pagaidām ir tā, ka šajos priekšmetos [bilingvāli mācītajos] vairāk notiek valodas, nevis priekšmeta mācīšanās. Varbūt vēlāk būs savādāk, bet pagaidām ir tā.” (Rīgas skolas direktors)

“Kādreiz bija tā, ka es pēkšņi attopos, ka es mācu nevis dabaszinības, bet es mācu latviešu valodā 4. deklināciju.” (Rīgas skolas skolotājs)

Nereti tiek paustas bažas, ka bilingvālā izglītība pazemina skolēnu zināšanu līmeni.

“[...] viennozīmīgi, ka palielinot bilingvāli, pazeminās līmenis un apjoms tajā priekšmetā. Tas ir viennozīmīgi.” (Rīgas skolas direktors)

“Vidējais zināšanu līmenis saglabājas, bet augstākais zināšanu līmenis krīt, tas ir, labas zināšanas tiek noreducētas uz viduvējām.” (Latgales skolas direktors)

“Galvenais ir, ka mācoties valodā, kas nav dzimtā valoda, skolēns iegūst sliktākas kvalitātes zināšanas, un tas apdraud viņu profesionālās iespējas [...]” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

“Piedošanu, nevar dot rezultātu, ja slikti latviski runājošs skolotājs, pasniedz nepietiekoši saprotošiem latviski bērniem ģeogrāfiju, bioloģiju vai ķīmiju valsts valodā. Tur nebūs ne valodas, ne zināšanas priekšmetā.” (Opozīcijas partijas pārstāvis)

Atsevišķi skolotāji saista iegūto zināšanu kvalitāti ar priekšmeta sarežģītību, proti, vienkāršākos un praktiskākos priekšmetus iespējams apgūt bilingvāli, nekaitējot to saturam.

“[...] visvieglāk ir ar darbmācību, zīmēšanu – tos ir viegli bilingvāli, nekādu problēmu nav tāpēc, ka tur process – skolotājs runā, skolotājs parāda. Bērnam ir skaidrs. Mūzika, fizikultūra – šos priekšmetus bilingvāli apgūti ir viegli. Matemātika, protams, ir grūtāk.” (Kurzemes skolas skolotājs)

Daži respondenti norādīja, ka attiecībā uz zināšanu kvalitāti nav skaidru kritēriju, lai konstatētu, vai tā krītas, vai ceļas.

“Tas [sākumskolas] vērtējums ir tāds ļoti aptuvens, tas neko neparāda.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Pēc atzīmēm nevar pateikt – kvalitāte krītas vai ceļas, tas nav vienīgais kritērijs.” (IZM darbinieks)

“Parādiet, kā šie skolotāji strādā, droši vien metodes ir nepareizas. Ja strādā nepareizām metodēm, vienalga, kurā valodā – vienā vai divās, vai dzimtajā, vai citās – vienmēr būs slikts rezultāts.” (IZM darbinieks)

Vecāku attieksme

Veiksmīgam mācību procesam svarīga ir skolēna ģimenes pozitīva nostāja – gan attiecībā uz valodas mācīšanos, gan bilingvālo izglītību. Atsevišķu skolu direktori un pedagogi ir novērojuši pozitīvu vecāku attieksmi pret bilingvālo izglītību.

“Grūti pateikt par bērniem, bet vecākiem tas ļoti patīk – daudziem.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Vecāku attieksme pret bilingvālo izglītību arī pakāpeniski mainās uz pozitīvo pusi.” (Latgales skolas direktors)

Skolotāji saista vecāku attieksmi pret bilingvālo izglītību un bērna mācīšanos bilingvāli ar to, kādi ir viņu nodomi attiecībā uz skolēna nākotni – vai ir plānots, ka

bērns mācīsies vidusskolā un tālāk studēs, vai, nē. Liela nozīme ir arī pašu vecāku valodas zināšanām.

“Tie vecāki, kas savus bērnus virza uz augstākās izglītības iegūšanu, to attieksme ir drīzāk pozitīva. Bet tie vecāki, kuru bērni jau tagad slikti mācās, viņi var izteikt arī negatīvu viedokli.” (Zemgales skolas skolotājs)

“Tas bija pie pārejas 1999./2000. mācību gadā mums bija visas skolas vecāku sapulce, kur skolas administrācija paskaidroja par pāreju, par jauno likumu. Protams, vecāki, kas slikti pārvalda latviešu valodu, viņiem ir tādas pašas grūtības, viņiem attieksme, protams, nav pozitīva.” (Latgales skolas skolotājs)

Bieži vien vecākiem ir noraidoša attieksme pret bērnu mācībām bilingvāli.

“Ir vecāki, kas ir pārliecināti, ka nevajag latviski, nevajag mācīt bilingvāli.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Vairums vecāku ir pret to, lai pamata priekšmetus pasniegtu latviešu valodā.” (Rīgas skolas direktors)

“Kopumā, man liekas, varbūt es kļūdos, – vecāku attieksme ir negatīva.” (Latgales skolas skolotājs)

Skolotāju un direktoru teiktais liecina, ka skolēnu vecāki ir pietiekoši informēti par bērna mācībām bilingvāli, tomēr atsevišķos gadījumos atklājas arī problēmas.

“It kā vajadzētu zināt visiem, jo, pirmkārt, es pati viņus visus esmu informējusi – ja nu vienīgi kāds varbūt nav sapratis, bet informētiem jābūt visiem.” (Latgales skolas skolotājs)

“Ļoti bieži arī nesaprot lietas būtību un uzskata, ka tas ir skolas pašas jaunievedums un es saņemu ļoti daudz negatīvu izteikumu no vecāku puses – it kā pēc savas iniciatīvas esot ieviesusi latviešu valodu skolā.” (Latgales skolas skolotājs)

Spriežot pēc atsevišķu skolu pārstāvju teiktā, skolu administrācijas rēķinās ar vecāku viedokli, organizējot mācību procesu.

“Mēs esam gatavi pēc vecāku pieprasījuma ņemt citu modeli, kurš sekmētu skolēnu zināšanas.” (Zemgales skolas direktors)

Skolēni

Jāpiekrīt kādas ekspertes teiktajam: *“Vai stipra skola ir, kur ir stipri skolotāji jeb stipri skolēni? Skolēni ir tie, kas veido skolas tēlu.”* (NVO pārstāvis)

Runājot par pārmaiņām mazākumtautību skolās, pedagogi uzsver, ka, pārejot uz mācībām latviešu valodā, jārespektē un jāsaudzē kultūras atšķirības.

“Pāreja jāveido tā, lai nebūtu “kā ar nazi nogriezts” un lai šī pāreja būtu tāda – nevis, ka mēs bērnu uzreiz pārvēršam par latvieti, bet bērnam ir jāsauglabā sava mentalitāte, bērnam ir jāsauglabā tas, ko viņš jūt pret savu dzimto valodu.” (Kurzemes skolas direktors)

Skolotāji atzīmē, ka skolēnu vispārējā sagatavotība un labas dzimtās valodas zināšanas ir galvenais priekšnoteikums, lai sekmīgi mācītos bilingvāli.

“[...] bilingvāli var mācīties tie bērni, kas ir intelektuāli attīstīti un kuri ir labi sagatavoti skolai savā dzimtajā valodā.” (Zemgales skolas direktors)

Svarīgs ir arī skolēnu latviešu valodas zināšanu līmenis, uzsākot mācības. Grūtības sagādā pirmklasnieku atšķirīgās valodas zināšanas.

“[...] bērniem salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem latviešu valodas zināšanu līmenis ir daudz augstāks.” (Kurzemes skolas skolotājs)

“[...] ir puse, kas pat pirmajā klasē saprot un māc pat nedaudz runāt un puse, kas vispār latviešu valodu nezina, nerunā. Tāpēc skolotājiem ar viņiem ir grūti strādāt.” (Rīgas skolas direktors)

Skolotāju novērojumi liecina, ka skolēnu latviešu valodas zināšanas parasti atbilst sekmēm citos priekšmetos:

“Ja viņi [skolēni] ir spēcīgi, viņi ir spēcīgi arī valodā. Ja viņi ir vājāki, viņi ir vājāki visur.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Tie bērni, kuri ir motivēti vispār uz mācīšanos kā tādu, tiem viss ir interesanti. Viņiem ir interesanti vārdnīcā paskatīties to vārdu, viņiem ir interesanti dzirdēt, kā tas vārds skan krieviski un latviski un kāpēc viņš tā skan, un kāpēc tā ‘belka’ ir vāvere, viņam viss ir interesanti. Viņam ir interesanti krāsot kontūrkarti un rakstīt latviski tos vārdus tāpēc, ka viņam vispār ir interesanti, kur tā Alūksne atrodas. Un tāpēc viņam tas nesagādā nekādas grūtības, jo arī latviešu valodas stundā viņš ir sekmīgs.” (Rīgas skolas skolotājs)

Skolēniem negatīvu attieksmi pret mācībām bilingvāli var radīt valodas grūtības, kas turklāt palēnina stundas gaitu.

“Neesmu prasījusi, bet man liekas, ka vairāk nepatīk [mācīties bilingvāli]. Tāpēc, ka viņi mazāk paspēj kaut ko izdarīt. Kā jau bērni – viņiem vajag skaidri, saprotami, īsi, ‘dohodčivo’, lai viņi ātrāk var ķerties pie darba. Ja runā latviski, viņiem viss nav skaidrs. Kamēr pārtulkojam [...]. Tas vairāk ir balstīts uz to, ka viņiem ir jāapzinās, ka viņiem tas būs vajadzīgs, ka viņiem tas būs nepieciešams. Bet patikt – nē!” (Rīgas skolas skolotājs)

Valodas zināšanas

Skolēni

Skolotāji bieži vien pauž bažas par skolēnu dzimtās valodas zināšanām.

“Sanāk tā, ka krievu bērni runā pa pusei latviski, pa pusei krieviski. Arī krievu valodā viņiem rodas problēmas – burtus un vārdus jauc. Sacerējumu rakstot, var izmantot latviešu vārdu kādu. Ir grūtības. Laika trūkst.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Samazinājies ir stundu skaits krievu valodai un literatūrai. Manuprāt, krievu bērniem nevajadzētu savu kultūru aizmirst, bet tajā laikā, ko viņi pavada skolā – nepaspēj valodu iemācīties, bet mājās jau vairs nav laika tāpēc, ka vajag pārtulkot vajag vēl kaut ko un līdz ar to krievu grāmatas netiek izlasītas līdz galam.” (Rīgas skolas skolotājs)

“[...] jau 4. klasē un 3. kļūst redzams, ka bērni sāk jaukt latviešu un krievu burtus. Viņi, teiksim, krievu valodā “n” raksta latviešu. Un vispār, kad es ar viņiem krieviski sāku runāt – pati taču vadu zīmēšanas un darbmācības stundas un latviešu valodu viņiem daudz mācu – es jūtu, ka bērns jau nevar pateikt atsevišķus vārdus pat krieviski. Piemēram, viņi dzird zīmēšanas vai darbmācības stundā “gadalaiki”, un viņi nevar pārtulkot, ko nozīmē gadalaiki.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Mazāk stundu ir valodai – krievu valodai – vairāk ir latviešu valodai un mēs nepaspējam pat iziet krievu valodas programmu.” (Rīgas skolas skolotājs)

“Sorosa fonda-Latvija” eksperte atzīst, ka dzimtās valodas zināšanas ir izšķirošas mācību kvalitātei, turklāt tās ir svarīgas arī nākamo valodu apguvē.

“[...] bilingvālā izglītība nenozīmē, ka mēs tagad nerūpējamies jeb aizmirstam dzimto valodu – gluži otrādi. Dzimto valodu ir jāizkopj īpaši kvalitatīvi un skaisti, un labi, un pilnīgi, un bagāti, un literāri, lai mācītu latviešu valodu pēc tam. Jo attīstītāka dzimtā valoda, jo kvalitatīvāka būs 2., 3. un 4. un tā tālāk.”

Skolotāji

Gandrīz visi mazākumtautību skolu skolotāji ir ieguvuši 3. Valsts valodas atestācijas pakāpi. Naturalizācijas pārvaldes pārstāvja teiktais liecina, ka bieži vien tas neatbilst reālajām skolotāju latviešu valodas zināšanām. Šī atšķirība starp oficiālajos dokumentos, statistikā fiksēto un patieso valodas prasmi ir viena no problēmām, kas apgrūtina bilingvālās izglītības īstenošanu.

“[...] lai skolas direktors varētu no darba atbrīvot, ja trešās valodas pakāpes apliecība likumīgi valsts izdota, nevis viltota. Trešās pakāpes apliecība liecina, ka viņam ir brīvas latviešu valodas zināšanas un viņš tajā pašā laikā tālāk par sasveicināšanos tomēr netiek. Ko darīt ar šādu skolotāju?” (Naturalizācijas pārvaldes darbinieks)

“[...] mums ir pietiekami daudz piemēru, kur mēs pat redzam skolotājus, kas nāk ar 3. pakāpes [apliecību] – viņiem visiem 3. pakāpe tagad ir. Nāk pie mums uz naturalizāciju cilvēks, kurš nevar nokārtot naturalizācijas eksāmenu, kas ir ar daudz, daudz zemākām prasībām, salīdzinoši.” (Naturalizācijas pārvaldes darbinieks)

Situāciju skolotāju latviešu valodas zināšanu jomā apgrūtina arī tas, ka viņiem nepieciešamas nevis vienkārši 3. atestācijas pakāpes latviešu valodas zināšanas, bet gan literāri izkopta, kā arī profesionāla valoda. Nepietiekošas valodas zināšanas var skolēnos izraisīt izsmieklus.

“[...] pasniegšanai ir vajadzīga nevis vienkārši latviešu valoda, ne vienkārši 3.kategorija, bet gan literāra līmeņa latviešu valoda. Jāprot nevis vienkārši pateikt latviski, bet atrast tos vārdus, kurus bērns labāk sapratīs.” (Latgales skolas direktors)

“[...] viņi, ne vienmēr, bet dzird to latviešu valodu ne labākajā variantā, vai nu arī tas ietekmē viņu valodu, vai dod pamatu smieties par skolotāju varbūt arī tā – grūti pateikt.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

Kvalificētu skolotāju trūkuma situācijā direktoriem atsevišķos gadījumos ir jāizvēlas starp profesionālu skolotāju priekšmetā un skolotāju, kurš labi pārvalda latviešu valodu.

“Un dot iespēju stipram skolotājam – piekritīsiet, ka pirmajā vietā ir jābūt skolotāja profesionalitātei, nevis valodas zināšanām.” (Latgales skolas direktors)

“Saprotiet, krieviski runājošam matemātiķim, fiziķim vai ķīmiķim ir ļoti grūti. Apgūt, stāvēt pie bērniem, kas prot labāk krieviski un stāstīt latviski. Runāšanas prasme, valodas prasme un priekšmeta valoda, tā ir ļoti liela starpība.” (Rīgas skolas direktors)

“Bet man ir ļoti žēl tādu skolotāju, kas ir no profesionālā viedokļa “ar lielo burtu”, bet ir problēmas ar valodu.” (Rīgas skolas direktors)

Kādas mazākumtautību skolas direktore uzdod jautājumu: *“Kas būs ar latviešu valodu, ja pēkšņi visi cittautieši sāks runāt nepareizā latviešu valodā. Kas notiks ar latviešu valodu? Viņa eksistēs? Ļoti problemātiski.”*

Krievu kultūra

Par krievu kultūras pastāvēšanu kā problēmu Latvijā izteicās kāda krievu valodas un kultūras eksperte.

“Vienotība, ko mēs saucam par krievu kultūru. Tā ir grāmatu kultūra, nevis folkloras kultūra. Ja mēs skatīsimies, vai skolā ir folkloras ansamblis, tas vēl neko nenozīmē. Manuprāt, krievu skola ir tā skola, kas ir orientēta uz krievu valodu un kultūru.” (LU pasniedzēja – mazākumtautību pārstāve)

Raksturīgi, ka mazākumtautību izglītības reformas ietekmi uz krievu kultūru ļoti atšķirīgi interpretē skolu direktori, kas ir latvieši, un skolu direktori, kas ir cittautieši.

“[...] šī reforma tagad ir drauds krievu kultūrai – šaubu nav!” (Latgales skolas direktors)

“Kultūra nav ietekmēta. Krievu skolās ir savi ansambļi, dziesmas savas viņi mācās, svētkus – tās pašas Lieldienas – atzīmē. Es domāju, ka tur nekas neietekmējās. [...] Tāpat arī darbmācībā, ja viņi tur izšuj, viņi izmanto savus ornamentus, rakstus, viņi zina, kādi ir latviešu tautas tērpi, kādi ir krievu tautas tērpi, ukraiņu tautas tērpi.” (Rīgas skolas direktors)

Tiek pausta nepieciešamība pēc latviešu un krievu kultūru mierīgas līdzās pastāvēšanas, pēc cittautiešu integrācijas Latvijas sabiedrībā.

“Viens no galvenajiem ieguvumiem ir sapratne. Dažādu tautību cilvēki saprot viens otru. Kultūra saņem kaut ko no citas kultūras. Valodas zināšanas, tā ir kultūra [...]” (Rīgas skolas direktors)

“Es domāju tā, ka krievam ir jāpaliek krievam, lai kur viņš arī dzīvotu. Viņam ir jāpieņem tās zemes politiskā dzīve, jāciena tās zemes kultūra, cilvēki, kur viņš dzīvo, bet viņu kultūrai ir jābūt. Vai tas paliks?” (Rīgas skolas direktors)

“Valsts viņiem [krieviem] palīdz integrēties Latvijas sabiedrībā, bet viņiem tā sava kultūra ir jāsauglabā.” (Rīgas skolas direktors)

“Man šajā saistībā ļoti patīk “Sorosa fonda” pozīcija – viņi iet nevis pa iepazīstināšanas ar latviešu kultūru ceļu, bet izvēlējās abpusējo krievu iepazīstināšanas ar latviešu kultūru un latviešu – ar krievu ceļu.” (Latgales skolas direktors)

“[...] tūkstošiem gadu Latvijā ir pastāvējusi ne tikai latviešu kultūra, bet tai paralēli ir bijusi arī krievu kultūra.” (Latgales skolas direktors)

Zinātne

Bieži vien skolotāji atzina, ka bilingvālajai izglītībai trūkst zinātniska pamatojuma. Turpretī IZM darbinieki pauž pretēju viedokli, uzskaitot, kas šajā jomā ir paveikts:

“1996. – 97. gadā IZM pasūtīja lietišķo pētījumu LU Pedagoģijas un psiholoģijas institūtam, par to atbildīga bija LU profesore Irina Maslo.” (IZM darbinieks)

“Paralēli tam, uz šī pētījuma bāzes IZM, 1998. gadā izveidoja darba grupu, lai izveidotu IZM mazākumtautību izglītības programmu paraugus.” (IZM darbinieks)

“Pētījuma rezultātā tika ieteikti faktiski 8 modeļi, programmu paraugi, kā tas varētu izskatīties Latvijā.” (IZM darbinieks)

Direktoru teiktas liecina, ka zinātniskās izpētes rezultāti nav nonākuši līdz skolām.

“Mums nav tādas institūcijas, kas visu to izpētītu, analizētu, diagnosticētu. Neviena to nedara, mēs šeit iekšā skolā. Man grūti atbildēt, kāds būs gala rezultāts.” (Rīgas skolas direktors)

“[...] mēs pagaidām neesam redzējuši, ka IZM pētītu šo procesu.” (Latgales skolas direktors)

“Nav parametru, kā noteikt gatavību mācīt bilingvāli.” (Latgales skolas direktors)

Pēc pētnieka atzinuma tas, cik sasteigti bilingvālo izglītību ieviesa nav ļāvis mazākumtautību pamatizglītības programmas pietiekami pārbaudīt un izvērtēt.

“[...] trūkums ir tas, ka modeļi nav eksperimentāli izmēģināti, kā viņi darbosies. Modeļi ir kompilēti no citām valodas situācijām un aplicēti Latvijā. Bet modeļi bija

vajadzīgi, viņi nevarēja gaidīt. Tas ir labi, ka ir noticis. Uz priekšu ir jāņem vērā nepilnības.” (Pētnieks)

“Tas [metodika] būtu jāizstrādā augstskolu mācību spēkiem, zinātniekiem. Nevis skolotājs izstrādā, bet augstskolu pasniedzēji, ar augstāko pedagoģisko, lingvistisko izglītību[..].” (Pētnieks)

Integrācija un dzimtā valoda

Intervijās bieži tika minēti divi jēdzieni – “integrācija” un “dzimtā valoda”. Pārsvārā “dzimtā valoda” tika raksturota kā “galvenā zaudētāja” bilingvālās izglītības ieviešanas rezultātā.

Interpretējot terminu “integrācija”, eksperti pauž divus viedokļus: vienā gadījumā tā tiek saistīta ar izglītības politiku kā iespēju apgūt latviešu valodu, veidot karjeru, pilnvērtīgi iesaistīties Latvijas sabiedrības dzīvē. Otrā gadījumā “integrācija” tiek uztverta kā drauds krievu valodas un kultūras pastāvēšanai Latvijā.

“Tas ir grūts jautājums, bet es mēģināšu viņu apkopot. Bilingvālā izglītība tāpat kā izglītības reforma kopumā vispirms rada pamatu sabiedrības integrācijai, jo tikai tas, kurš zina valodu, var pilnībā iepazīt kultūru, vēsturi, var saprast savu valsti. Bet integrācija ir nepieciešama, lai nodrošinātu saskaņu starp dažādu nāciju pārstāvjiem. [...] piedāvā iegūtu izglītību divās valodās, tas paplašina iespējas veidot veiksmīgu [...] karjeru skolēniem un iegūt augstāko izglītību. Tā reforma nodrošina latviešu valodas apguves līmeni tuvu dzimtās valodas apguves līmenim, lai jaunieši un pieaugušie justu savu piederību Latvijai, lai visiem viņiem būtu vienādas konkurences iespējas darba tirgū.” (Vidzemes skolas direktors)

“[...] viņa [skolotāja] pirmais un galvenais pienākums ir sagatavot skolēnu integrāciju sabiedrībā, tad viņš piecietīs šīs te savas negatīvās emocijas, vairāk mācīsies valodu, metodes, vairāk liks patstāvīgi strādāt bērniem.” (Zemgales skolas direktors)

“Redziet, es bieži esmu bijusi Rietumos, un tur integrācija tiek uztverta pavisam savādāk. “Integrācija” tas nozīmē nevis vardarbību pret kādu citu kultūru, bet interesi par citu kultūru un daudzu kultūru līdzāspastāvēšanu vienā valstī. Lūk, ko nozīmē integrācija. Tā nav vājākās nācijas pakļaušana stiprākajai – citādi būs kā padomju laikos, kad krievu kultūra “aprija” latviešu kultūru.” (Latgales skolas direktors)

1. Pielikums

Pētījuma metodikas apraksts

I Mazākumtautību skolu darbību regulējošo likumu analīze. Šajā sadaļā aplūkoti likumi, kas nosaka mācību valodu mazākumtautību skolās: Izglītības likums, Vispārējās izglītības likums, kā arī atsevišķi IZM izdotie normatīvie dokumenti. Pievienoti arī ekspertu komentāri, šo dokumentu interpretācija.

II Aptaujas aptver bilingvālās izglītības politikas mērķa grupas – vidusskolas un pamatskolas skolotājus, direktorus, skolēnus un skolēnu vecākus.

Skolotāju un direktoru aptauju metode: personiska intervija, izmantojot standartizētu anketu. Skolēni patstāvīgi aizpildīja anketas klasē, bez skolotāja klātbūtnes, intervētā uzraudzībā. Vecāku aptaujā izmantoja telefonintervijas.

Respondentu atlases principi:

Aptaujāja visu 50 skolu direktorus. Katrā skolā aptaujāti vidēji 3 2. – 3. klašu skolotāji, 4 līdz 5 5. – 9. klašu skolotāji, 5 – 6 vidusskolas pedagogi. Ja skolotāju skaits bija lielāks par nepieciešamo, respondentus aptaujai izvēlējās nejauši (no skolas sagatavotā saraksta pēc nejaušības principa).

Katrā mācību iestādē aptaujāja vidēji 20 6. – 7. klašu skolēnu. Klasi izvēlējās, ievērojot nejaušības principu (aptaujā iekļauto skolu sarakstu skatīt pielikumā).

Izlases raksturojums

Aptaujā iekļautas 50 Latvijas mazākumtautību skolas. Skolas izvēlējās, izmantojot vairākpakāpju stratificētās izlases metodi, veidojot reprezentatīvu mazākumtautību skolu izlasi.

Aptaujā piedalījās:

- 50 skolu direktori;
- 401 pamatskolas skolotājs;
- 200 vidusskolas skolotāji;
- 376 – 2. un 3. klašu vecāki; 391 – 6. un 7. klašu skolēnu vecāki;
- 1150 – 6. un 7. klašu skolēni.

Aptauju veica no 16.01.2002. līdz 11.02.2002.

Visiem respondentiem deva iespēju izvēlēties intervijas valodu – latviešu vai krievu.

III Ekspertu intervijas

Interviju mērķis: noskaidrot politikas dalībnieku attieksmi pret izglītības reformas saturu, norises gaitu un izpratni par to, kā arī noskaidrot, cik lielā mērā politikas īstenošanas process atbilst vai neatbilst viņu interesēm.

Ekspertu intervijas notika ar politikas veidotājiem (IZM darbiniekiem, NVO pārstāvjiem, politiķiem u.c.) un skolu ekspertiem: skolotājiem un direktoriem. Tās bija daļēji strukturētas, proti, intervētājam bija iepriekš sagatavots tēmu, pārrunājamo jautājumu loks. Intervijas garums – vidēji 60 minūtes. Intervijas laikā veica audio ieraksts, pēc tam – tā transkripciju.

Skolu eksperti :

1) 20 skolu direktori mazākumtautību skolās visā Latvijā;
2) bilingvāli mācošie pedagogi 20 skolās. Vairumā gadījumu intervēti sākumskolas (no 1. līdz 3. klasei) skolotāji, jo šajā posmā prasība mācīt divās valodās ir noteikta ar likumu. Skolās, kurās īsteno 4. modeli, intervēti priekšmetu skolotāji, kas māca bilingvāli.

3) 13 eksperti, kas pārstāv valsts institūcijas, nevalstiskās organizācijas, politiskās partijas, kā arī akadēmiskās institūcijas.

Ekspertu intervijas ar skolotājiem un direktoriem notika 20 no 50 pētījumā iesaistītajām skolām. Proporcionāli bija pārstāvēti visi reģioni.

Intervijas valoda. Respondentiem bija iespēja izvēlēties intervijas valodu. Ar direktoriem saruna pārsvarā notika latviski, daži, lai labāk izteiktu domu, lietoja gan latviešu, gan krievu valodu, proti, intervija notika bilingvāli. Krievu kā intervijas valodu biežāk izvēlējās Latgales skolu direktori. Ar skolotājiem intervijas pārsvarā notika krieviski vai arī abās valodās. Divi direktori nevēlējās, lai saruna tiktu ierakstīta audio kasetē. Eksperti, kas pārstāv valsts iestādes, nevalstiskās organizācijas, politiskās partijas, kā arī akadēmiskās institūcijas, intervijas sniedza latviski.

IV Skolu tipoloģija pēc gatavības pakāpes mācībām latviski

Tipoloģija veidota, apkopojot atbildes uz šādiem jautājumiem:

1. *'Kā Jūs domājat, vai Jūsu skola sākot ar 2004. gada septembri spēs vai nespēs nodrošināt pāreju uz mācībām vidusskolā pārsvarā latviešu valodā?'* (Direktoru viedoklis);
2. *'Kā Jūs domājat, vai Jūsu vidusskolas pašreizējie skolotāji spēs vai nespēs pasniegt latviski priekšmetus, kas nav saistīti ar mazākumtautību valodu un kultūru?'* (Direktoru viedoklis);
3. *'Sākot ar 2004. gada septembri, Latvijā visās desmitajās klasēs mācības ir paredzēts uzsākt pārsvarā latviski, saglabājot iespēju apgūt dzimto valodu un savas tautas kultūru dzimtajā valodā. Vai Jūs to atbalstāt?'* (Direktoru un skolotāju viedoklis);
4. *'Kā Jūs domājat, vai lielākā daļa skolēnu, kas pašlaik Jūsu skolā mācās 7. klasē, spēs vai nespēs vidusskolā mācīties latviešu valodā?'* (Direktoru un skolotāju viedoklis);
5. *'Kā Jūs novērtētu savas latviešu valodas zināšanas – prasmi sarunāties, lasīt un rakstīt?'* (Skolotāju viedoklis);
6. *'Kā Jūs vērtējat – cik lielā mērā Jūsu latviešu valodas zināšanas ir pietiekamas, lai pasniegtu savu mācību priekšmetu latviešu valodā?'* (Skolotāju viedoklis);
7. *'Vai, Tavuprāt, Tu varētu mācīties vidusskolā, kur mācības pārsvarā notiek latviski?'* (Skolēnu viedoklis)

Apkopojot datus, katrai skolai aprēķināja jautājuma vidējo vērtējumu (direktoru, skolotāju un skolēnu izlasēm atsevišķi) skalā no '1' līdz '4', kur '4' nozīmē pozitīvu atbildi ('noteikti spēs', 'pilnīgi atbalsta', ļoti labas zināšanas utt.), bet

‘1’ – negatīvu atbildi (‘noteikti nespēs’, ‘pilnīgi neatbalsta’, ļoti sliktas zināšanas utt.). Skolas kopējais indekss ir direktoru, skolotāju, skolēnu vidējo rādītāju summa. Visas mācību iestādes sarindotas pēc kopējā indeksa un izveidotas četras grupas:

1. Vidēji augsta gatavības pakāpe (kopējais indekss ir virs 3 punktiem);
2. Vidējā gatavības pakāpe (indekss ir robežās no 2,5 līdz 3 punktiem);
3. Vidēji zema gatavības pakāpe (indekss ir robežās no 2 līdz 2,5 punktiem);
4. Zema gatavības pakāpe (indekss ir zem 2 punktiem).

Piezīme:

1999. gadā notika pētījums ‘Latviešu valodas apguve skolās ar krievu mācību valodu’. Tā mērķis bija noskaidrot pedagogu, skolēnu un vecāku attieksmi pret bilingvālo izglītību, skolu gatavību to ieviest, kā arī attieksmi pret Izglītības likuma normu, ka vidusskolām no 2004. gada jāpāriet uz mācībām latviski. Pētījums aptvēra 50 skolas: tika aptaujāti visu 50 skolu direktori, 9. un 11. klašu skolotāji (801), 6. un 7. klašu skolēni (1090), 1., 9., un 11. klašu skolēnu vecāki (1012).

Tā kā 1999. gada aptaujā iekļauti 9. un 11. klašu skolēni, bet 2002. gada – 6. un 7. klašu skolēni, rezultātu salīdzinājumā būtu jāņem vērā skolēnu atšķirīgais intelekta attīstības līmenis. Ar 1999. gada pētījuma rezultātiem var iepazīties portālā ‘www.politika.lv’.

2. Pielikums

Pētījumā iekļautās skolas

1. Aizkraukles 1. vidusskola
2. Audriņu vidusskola
3. Daugavpils 3. vidusskola
4. Daugavpils 4. vidusskola
5. Daugavpils 9. vidusskola
6. Daugavpils 10. vidusskola
7. Daugavpils 13. vidusskola
8. Daugavpils 15. vidusskola
9. Daugavpils 17. vidusskola
10. Dobeles vidusskola
11. Ilūkstes 2. vidusskola
12. Indras vidusskola
13. Jaunogres vidusskola
14. Jelgavas 5. vidusskola
15. Jelgavas 6. vidusskola
16. Liepājas 2. vidusskola
17. Liepājas 11. vidusskola
18. Mežmalas vidusskola
19. Rēzeknes 3. vidusskola
20. Rēzeknes 6. vidusskola
21. Rīgas 13. vidusskola
22. Rīgas 15. vidusskola
23. Rīgas 16. vidusskola
24. Rīgas 17. vidusskola
25. Rīgas 18. vidusskola
26. Rīgas 21. vidusskola
27. Rīgas 30. vidusskola
28. Rīgas 34. vidusskola
29. Rīgas 46. vidusskola
30. Rīgas 51. vidusskola
31. Rīgas 53. vidusskola
32. Rīgas 55. vidusskola
33. Rīgas 57. vidusskola
34. Rīgas 60. vidusskola
35. Rīgas 61. vidusskola
36. Rīgas 63. vidusskola
37. Rīgas 65. vidusskola
38. Rīgas 68. vidusskola
39. Rīgas 71. vidusskola
40. Rīgas 72. vidusskola
41. Rīgas 80. vidusskola
42. Rīgas 86. vidusskola
43. Rīgas 95. vidusskola
44. Rīgas 96. vidusskola
45. Rīgas krievu ģimnāzija
46. Rīgas Lomonosova ģimnāzija
47. Rīgas M. Lomonosova vidusskola
48. Salaspils vidusskola
49. Sventes vidusskola
50. Zolitūdes ģimnāzija

Secinājumi

Pētījuma dati liecina, ka bilingvālās izglītības reforma Latvijā norisinās visumā sekmīgi – pēdējo gadu laikā ir uzlabojušās mazākumtautību skolu skolēnu latviešu valodas zināšanas un prasmes. Šajās skolās pieaugusi interese par latviešu valodu.

Tajā pašā laikā pētījums atklāj virkni problēmu, kas apgrūtina reformas gaitu. Vispirms minams konsekvences trūkums likumdošanas līmenī, proti, pretruna starp Izglītības likuma (1998) un Vispārējās izglītības likuma (1999) atsevišķām normām. Izglītības likums nosaka, ka, sākot ar 2004. gada 1. septembri, mācības valsts un pašvaldību vidējās izglītības iestāžu desmitajās klasēs notiek “tikai valsts valodā”, bet Vispārējās izglītības likumā noteikts, ka vispārējās vidējās izglītības programmu attiecīgajā virzienā var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu. Daudzi politiķi un izglītības darbinieki pieļauj, ka Izglītības likumā ieviestā norma par tikai vienas mācībvalodas iespējamību mazākumtautību vidusskolās pēc 2004. gada ir bijusi kļūdaina; tomēr šī “kļūda” nav novērsta un tā rada nopietnus sarežģījumus un pārpratumus visā bilingvālās izglītības procesā.

Bilingvālā izglītība direktoru, skolotāju, skolēnu un vecāku vērtējumā

1. 86% direktoru un 78% skolotāju apliecina, ka ir uzlabojušās mazākumtautību skolu skolēnu latviešu valodas zināšanas un prasmes. Divas trešdaļas aptaujāto direktoru un 43% skolotāju atzīst, ka ir pieaugusi arī skolēnu vēlme runāt latviešu valodā. Tie ir fakti, kas apliecina, ka bilingvālās izglītības reformas tiešais mērķis kopumā tiek sasniegts – reforma veicina latviešu valodas apguvi mazākumtautību pamatskolās.
2. Tomēr bilingvālās izglītības reformas īstenošana ir sarežģīts un neviennozīmīgs process. Blakus sasniegumiem vērojami arī zaudējumi. Gandrīz divas trešdaļas aptaujāto skolu direktoru un 51% skolotāju ir nobažījušies par to, ka bilingvālā izglītība negatīvi ietekmē skolēnu zināšanas mācību priekšmetos, kurus viņi apgūst bilingvāli. Ievērojami mazāk ir pedagogu (19%), kuri uzskata, ka bilingvālā metode neietekmē skolēnu zināšanu līmeni, bet 16% pedagogu domā, ka tā veicina zināšanu apguvi.
3. Raksturīgi, ka pētījums neapstiprina sabiedrībā izplatītās bažas, ka bilingvālā izglītība apdraud krievu valodas pozīcijas. Gandrīz puse skolotāju (48%) uzskata, ka reforma tieši neietekmē skolēnu dzimtās valodas zināšanas. Tiesa, 33% skolotāju domā, ka šīs zināšanas tomēr pasliktinās, bet 8% ir pārliecināti, ka tās uzlabojas.
4. Aptuveni puse vecāku (51%), skolēnu (51%) un pedagogu (54%), kā arī direktoru vēlas, lai mācību priekšmetu skaits, ko bērni pamatskolā apgūst latviešu un krievu valodā, būtu aptuveni vienāds. Var secināt, ka viņi netiešā veidā atbalsta spēkā esošos bilingvālās izglītības modeļus, kuri ir veidoti tā, ka latviešu un krievu valoda pamatskolas periodā kopumā tiek izmantota aptuveni vienādā mērā. Tajā pašā laikā ievērojams skaits skolēnu (41%), skolotāju (37%), direktoru (34%) un vecāku (31%) uzskata, ka pārsvarā vajadzētu būt mācību priekšmetiem, ko apgūst mazākumtautības (tostarp krievu) valodā. 7% skolēnu, 4% skolotāju, 10% direktoru un 14% vecāku domā, ka pārsvarā vajadzēt būt latviešu valodai.

5. Atbalstu pašreizējai kārtībai apstiprina tie 2. – 3. klašu skolēnu vecāki (59%), kuri uzskata, ka priekšmetu skaits katrā valodā ir “pietiekams”. Gandrīz ceturtā daļa vecāku domā, ka latviski apgūstamo priekšmetu skaits ir nepietiekams, bet uz krievu valodā mācīto priekšmetu nepietiekamību norādījuši tikai 10% aptaujāto vecāku.
6. Nepietiekamā latviešu valodas prasme mazākumtautību skolu pedagogu vidū turpina saglabāties kā galvenā bilingvālās izglītības problēma. Tikai ap 10% skolotāju, kam dzimtā valoda nav latviešu, savu latviešu valodas prasmi novērtējuši kā atbilstošu augstākajam valodas prasmes līmenim, vairāk nekā puse (53%) savas valodas zināšanas pielīdzina otrajam līmenim (vidējai pakāpei) un vairāk nekā trešā daļa (36%) – pirmajai, proti, zemākajai valodas prasmes pakāpei. Gandrīz trešā daļa (29%) pedagogu savu runātprasmi latviski raksturojuši ar vārdiem “protu nedaudz”. Arī tas, ka 71% skolotāju par intervijas valodu izvēlējās krievu, liecina, ka latviešu valodu viņi nepārvalda tik brīvi, lai sarunā justos pilnīgi droši. Turklāt nedaudz vairāk kā trešdaļa (35%) skolotāju mazākumtautību skolās nav Latvijas pilsoņi, un, kaut arī 73% no viņiem vēlas iegūt pilsonību, to acīmredzot nav iespējams izdarīt nepietiekamas latviešu valodas prasmes dēļ.
7. Samērā maz ir pedagogu, kuri kritiski vērtē savu profesionālo sagatavotību darbam bilingvālā skolā. Tikai 6% skolotāju savu gatavību vērtē kā zemu, proti, kā atbilstošu 1 – 3 ballēm (10 ballu skalā). Apmēram puse pedagogu to pielīdzina vidējam (4 – 7 balles) sagatavotības līmenim, bet trešā daļa pamatskolas skolotāju savu gatavību strādāt bilingvāli vērtē kā augstu (8 – 10 balles). Jāpiebilst, ka 12% skolotāju nav snieguši atbildi uz šo jautājumu. Visticamāk, ka viņu gatavība strādāt skolā bilingvāli nepārsniedz vai pat nesasniedz vidējo līmeni.
8. Tajā pašā laikā vairāk nekā puse skolotāju uzsver, ka pedagogiem, kuri māca bilingvāli, visvairāk pietrūkst tieši latviešu valodas prasmes. Katrs trešais skolotājs norāda, ka nepietiekošas ir arī “zināšanas bilingvālajā pedagoģijā”. Direktori jautāti par to, kas visvairāk trūkst skolotājiem, lai izglītotu skolēnus bilingvāli, visbiežāk norādījuši uz nepietiekamu latviešu valodas prasmi un nepietiekamām zināšanām bilingvālajā pedagoģijā.
9. Savukārt 6. – 7. klašu skolēni savas latviešu valodas prasmes vērtē visai augstu. 68% skolēnu uzskata, ka viņiem nesagādā grūtības sazināties latviski. Pārējiem prasmes ir vājākas: 20% spēj sarunāties “tikai par vienkāršākajiem jautājumiem”, bet 2% – latviski sazināties “nespēj”. Kaut arī vecāki, skolu direktori un skolotāji skolēnu latviešu valodas zināšanas vērtē pieticīgāk (piemēram, 59% pedagogu uzskata, ka skolēniem, lai sekmīgi mācītos bilingvāli, trūkst tieši latviešu valodas zināšanu), tomēr pozitīvi ir tas, ka skolēni ir pārliecināti, ka viņi spēj runāt latviski. Jāpiebilst, ka vecāki, tāpat kā skolotāji, atpaliek no skolēniem latviešu valodas prasmju ziņā.
10. Vairums skolotāju (68%) uzskata, ka skolēnu attieksme pret mācībām divās valodās ir pozitīva. Skolotāji (70%) domā, ka arī bērnu attieksme pret mācībām latviešu valodā ir pozitīva. Tiesa, 21% pedagogu uzskata, ka bērni ir noskaņoti drīzāk negatīvi. To biežāk apliecina skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanu līmenis ir viduvējs vai zems. Savukārt pozitīvi par skolēnu attieksmi biežāk izteikušies to skolu pedagogi (83%), kuri ir iesaistījušies Sorosa fonda-Latvija projektā “Atvērtā skola”.

11. Puse vecāku ir pārliecināti, ka viņu bērnam patīk mācīties latviski. Ceturtā daļa domā, ka attieksme ir neitrāla. Mazāk ir to (17%), kuri uzskata, ka bērnam “nepatīk” mācīties latviešu valodā. Biežāk (69%) pārliecību par bērna pozitīvo noskaņojumu pauduši vecāki, kuru bērni mācās pēc 1. modeļa. 18% vecāku iebilduši pret bilingvālo izglītību – viņi vēlas, lai izglītība būtu tikai krievu valodā. Biežāk šāda nostāja vērojama skolās, kuras īsteno 4. vai pašas skolas izstrādātu bilingvālās izglītības modeli.
12. Brīvi pāriet no latviešu valodas uz krievu valodu (un pretēji) spēj 1/5 daļa skolotāju, kam dzimtā nav latviešu valoda. Kā diezgan vieglu šo pāreju raksturo 41%, bet katrs trešais atzīst, ka tas ir “diezgan grūti”. 3% pedagogu atzinuši, ka pāriet no krievu uz latviešu valodu (un pretēji) sarunā ir “ļoti grūti”. Savukārt skolēnu teiktais liecina, ka viņiem (80%) pāreja no vienas valodas uz otru sevišķas grūtības nesagādā.
13. 79 procenti 2. – 3. klašu skolotāju atzinuši, ka izvēlētais bilingvālās izglītības modelis ir piemērots viņu klasei (skolai). Ap 10% skolotāju uzskata, ka modelis nav piemērots. Biežāk šādu atbildi snieguši skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanas atbilst zemākajam līmenim (17%). Tikai atsevišķi pedagogi atzinuši skolas izvēlēto modeli par nepiemērotu, kā arī nosaukuši neatbilstības iemeslus; biežāk minētās – skolēnu vājās latviešu valodas prasmes, tas, ka izglītība jāiegūst krievu valodā, ka trūkst latviešu valodas vides u. tml.
14. Ļoti svarīga valodas politikas sastāvdaļa Latvijā ir valodas vides problēma – daudziem Latvijas iedzīvotājiem, kuru ģimenes valoda nav latviešu, ir maz iespēju praktizēties latviešu valodas lietošanā, jo viņi ikdienu pavada vidē, kurā noteicošā ir krievu valoda. Visbiežāk skolotāji, kuriem latviešu valoda nav dzimtā, latviski runā (“galvenokārt vai tikai latviešu” un “latviešu vairāk nekā krievu”) valsts iestādēs (72%), bet citās situācijās (darbā, ar paziņām, uz ielas, veikalā) pārsvarā runā krievu valodā. Raksturīgi, ka mazākumtautību skolu direktori latviešu valodu izmanto ievērojami biežāk. Tas, ka arī darbā pedagogi maz izmanto latviešu valodu, liecina, ka viņi skolā necenšas blakus krievu valodai veidot arī latvisku valodas vidi, neveido apstākļus, kas veicinātu skolēnu latviešu valodas apguvi neformālā vidē. Ne velti skolotājiem “latviešu valoda” bieži vien asociējas tikai ar darbu un pienākumu.
15. Jautāti par to, kas traucē pilnīgāku valodas apguvi latviešu valodas stundās, latviešu valodas skolotāji uzsver valodas vides trūkumu (83%). Citi nosacījumi, kas traucē (nepietiekams materiālais nodrošinājums (47%), metodisko materiālu trūkums (43%), skolotāju sagatavotība (16%)), tiek uzsvērti ievērojami mazāk.
16. Savukārt skolēni mājās runā ne vien “galvenokārt vai tikai krievu” valodā (73%), bet arī latviešu valodā (25%). Apmēram puse skolēnu sarunās ar draugiem un publiskās vietās (uz ielas, veikalā) sarunājas gan krievu, gan arī latviešu valodā.
17. Vairums vecāku (69%), skolotāju (62%) un vairāk nekā puse direktoru uzskata, ka vispiemērotākais laiks, kad bērniem būtu jāsāk mācīties latviešu valoda, ir bērnudārza vecums. Daudzi domā, ka to varētu darīt arī agrāk – pat “no dzimšanas” (tā uzskata 42% direktoru, trešā daļa skolotāju un 19% vecāku), un tikai 4% skolotāju un ap 10% vecāku atzinuši, ka latviešu valodas apguvi vajadzētu atlikt līdz skolas vecumam. 68% vecāku, 60% direktoru un 56% skolotāju uzskata, ka bērniem no mazākumtautību ģimenēm būtu vēlams apmeklēt

- latviešu bērnudārzus. Tātad atbildes liecina, ka vecāki un pedagogi vēlas, lai bērni latviešu valodu sāktu apgūt pēc iespējas agrāk.
18. Pašlaik situācija ievērojami atšķiras no tā, kādu to vēlētos redzēt skolēnu vecāki. Pētījumā iegūtie dati liecina, ka pašlaik tikai 4% bērnu latviešu valodu ir sākuši apgūt agrā bērnībā, 46% bērnudārza vecumā un 58% skolas vecumā (vecāku aptaujas dati).
 19. Informāciju par bilingvālo izglītību skolotāji visbiežāk ir ieguvuši “no kolēģiem savā skolā” (71%),ursos (54%), “no sabiedrības informācijas līdzekļiem” (48%), “no speciālās literatūras” (19%), “no kolēģiem citās skolās” (15%) un tikai 10% pedagogu to ir ieguvuši “no IZM darbiniekiem”. Tātad pētījuma dati liecina, ka Izglītības un zinātnes ministrijai tikpat kā nav tiešu kontaktu ar bilingvālās izglītības pedagogiem. Ievērojami labvēlīgākā stāvoklī atrodas direktori, jo viņiem (69%) ir bijušas šādas sadarbības iespējas.
 20. Izsmelošus paskaidrojumus par latviešu un krievu valodas izmantošanu bērnu mācību procesā saņēmuši 40 procenti 2. – 3. klašu skolēnu vecāku, ap 30% ir ieguvuši nepilnīgu informāciju, bet nepilni 30% nav saņēmuši nekādu informāciju. Visbiežāk vecāki (69%) informāciju par bilingvālo izglītību ir ieguvuši “no bērna skolotājiem”. Citi informācijas avoti ir bijuši mazāk nozīmīgi – tikai 23% vecāku informāciju par bilingvālo izglītības ir ieguvuši no sabiedrības informācijas līdzekļiem.
 21. 91 procents 1. – 3. klašu skolotāju uzskata, ka viņi ir stāstījuši vecākiem par latviešu valodas izmantošanu mācību procesā, turklāt 64% skolotāju un tikpat daudz direktoru pauduši pārliecību, ka bērnu vecāki ir “pilnībā informēti” par šo jautājumu. Salīdzinot šos datus ar vecāku apgalvojumiem, redzams, ka, neskatoties uz skolotāju pārrunām ar vecākiem, jautājums par bilingvālo metodi mācību procesā lielai daļai vecāku nav pilnībā skaidrs.
 22. Lielākā daļa (58%) pedagogu bilingvālās izglītības kvalitāti savā skolā vērtē kā “vidēju”. Trešā daļa domā, ka tā ir “augsta”. Ļoti reti ir gadījumi, kad bilingvālās izglītības kvalitāte tiek vērtēta kā “ļoti augsta” (1%) vai “ļoti zema” (2%). Šajā gadījumā pašvērtējumu ir lietderīgi salīdzināt ar skolotāju latviešu valodas prasmēm.
 23. 6. un 7. klašu skolēnu atbildes liecina, ka bilingvāli viņi visbiežāk apgūst mūziku, mājturību/rokdarbus, bioloģiju, ģeogrāfiju, vēsturi, vizuālo mākslu, matemātiku. Tas, ka gandrīz trešā daļa skolēnu nav spējuši pateikt, kuros priekšmetos stundas notiek “tikai latviski”, mudina domāt par zināmu neatbilstību starp plānoto un praktiski lietoto mācību valodu stundā. Arī eksperti un dažkārt pat skolu direktori atzīst, ka pastāv “dubulta grāmatvedība”, proti, reālais izglītības process skolā atšķiras no dokumentācijā fiksētā. Šāda situācija acīmredzot veidojas tādēļ, ka skolas ne vienmēr spēj izpildīt tās prasības, kas tiek administratīvā veidā izvirzītas skolai.
 24. Daudzi 2. – 3. klašu skolēni (39%) mājas darbus pilda kopā ar vecākiem. Gandrīz tikpat daudz vecāku minējuši, ka palīdz bērniem atsevišķos gadījumos, proti, ja viņi to lūdz. Tikai 12% vecāku ir apliecinājuši, ka “bērns mācās pilnīgi patstāvīgi”. Tā biežāk notiek gadījumos, kad vecāku latviešu valodas prasmes ir vājas. Šie dati liecina par vecāku aktīvu līdzdalību bilingvālās izglītības reformā. Acīmredzot vecāku loma bilingvālās izglītības īstenošanā nemazināsies arī

- turpmāko gadu laikā. Tas nav viennozīmīgi vērtējams process. Šajā sakarībā atklāti paliek vismaz divi jautājumi. Vai vecāki ar savu līdzdalību mājas darbu pildīšanā nav spiesti kompensēt (vai mēģināt kompensēt) tās nepilnības, ko savā pedagoģiskajā darbībā ir pieļāvuši bilingvālo priekšmetu skolotāji mācību stundu laikā? Kādas sekmes ir bērniem, kuru vecāki nespēj vai nevēlas palīdzēt, un vai tādēļ viņi jau pirmajos skolas gados nav nolemti nesekmībai?
25. Vairums vecāku (69%) domā, ka bērna mācību slodze ir “atbilstoša viņa spējām”. Piektā daļa uzskata, ka bērna mācību slodze ir “pārāk liela”. Biežāk šādu viedokli pauduši vecāki, kuri neprot latviešu valodu, vai arī tie vecāki, kuru bērni mācās, izmantojot pirmo un otro bilingvālās izglītības modeli, kā arī Latgalē dzīvojošie.
 26. Ņemot vērā ievērojamās pārmaiņas mazākumtautību skolās kopumā, pamatots ir jautājums par psiholoģiskā noskaņojuma izmaiņām mācību iestādēs. Skolotāju atbildes liecina, ka nav reti gadījumi, kad atmosfēra skolā “ir kļuvusi saspringtāka un nervozāka” (25%), tomēr līdzīgs atbilžu skaits norāda uz gluži pretējo – atmosfēra skolā “kļuvusi brīvāka un patīkamāka” (22%). Visbiežāk sastopami gadījumi, kad pedagogi atzīst, ka atmosfēra “skolā nav mainījusies”. Uz saspringtāku un nervozāku noskaņojumu biežāk norādījuši Latgales skolotāji (36%).
 27. 62% skolotāju, 72% direktoru un 42% skolēnu uzskata, ka, atbildot uzdoto vielu bilingvālajos priekšmetos, palielinās skolēnu uztraukums.
 28. Aptauja liecina, ka sūdzības par konkrētas bilingvālās metodikas trūkumu bieži izsaka skolotāji (33%), retāk – skolu direktori. “Īsta, patiesa bilingvālā mācību metodika līdz pat šim laikam neeksistē. Pagaidām mēs par bilingvālo mācību metodiku varam saukt konkrēta skolotāja mācību pieredzi, varbūt skolotāju grupas darba pieredzi”, ekspertu aptaujā uzsvēra kādas Latgales skolas direktors.

2002./2003. mācību gadā visās mazākumtautību pamatskolās skolēni izglītību iegūs bilingvāli

Puse skolotāju un direktoru uz jautājumu: “Kurā mācību gadā Jūsu skolā visas pamatskolas klases mācīsies pēc skolas izvēlētās mazākumtautību izglītības programmas?” atbildēja, ka tas jau notiek. IZM norādīto galīgo termiņu (2002./03. mācību gadu) minēja tikai 14% direktoru un 2% skolotāju. Daudzi pedagogi domā (24%), ka šādas izmaiņas sagaidāmas gadu vēlāk – 2003./04. mācību gadā, bet vēl citi atzina (18%), ka nezina, kad tam vajadzētu notikt. Piektā daļa direktoru nosauca pat 2007./08. mācību gadu. Tātad ne tikai pedagogu, bet pat skolu direktoru izpratne par tuvākajiem IZM bilingvālās izglītības politikas soļiem ir neskaidra. Pētījuma dati vēlreiz apliecina, ka IZM īstenotajā bilingvālās izglītības politikā joprojām dominē administratīvi normatīvās metodes, bet dialoga un pat regulāras informācijas apmaiņas iespējas starp skolām un IZM tiek izmantotas vāji.

Mācības pārsvarā latviešu valodā mazākumtautību vidusskolā, sākot ar 2004. gada septembri

1. Puse vecāku, skolotāju un nedaudz mazāk direktoru atzīst, ka jauniešiem, kuri pašlaik beidz mazākumtautību vidusskolu, ir grūtāk iestāties Latvijas valsts

- augstskolās nekā jauniešiem, kuri ir beiguši latviešu skolu. Direktori biežāk (58%) nekā skolotāji (39%) un vecāki (35%) atzīst, ka iespējas abām jauniešu grupām ir vienādas. Vairums direktoru (64%), skolotāju (59%) un vecāku (63%) apgalvo, ka pakāpeniska pāreja mazākumtautību skolās uz mācībām latviešu valodā palielinās jauniešu iespējas iestāties Latvijas valsts augstskolās.
2. Arī attiecībā uz izredzēm darba tirgū direktori retāk (44%) nekā skolotāji (54%) un vecāki (55%) uzskata, ka tās pašlaik mazākumtautību un latviešu jauniešiem nav vienādas. No otras puses, direktori (36%) un skolotāji (32%) biežāk nekā vecāki (28%) atzīst iespēju vienlīdzību abām jauniešu grupām darba tirgū. Vairums direktoru (70%), skolotāju (54%) un vecāku (61%) uzskata, ka latviešu valodas īpatsvara palielināšana mazākumtautību skolās palielinās citu tautību jauniešu izredzes darba tirgū.
 3. Atbilstoši īstenotajai izglītības politikai, sākot ar 2004. gada septembri, visās Latvijas valsts un pašvaldību mazākumtautību skolu desmitajās klasēs mācības paredzētas pārsvarā latviešu valodā, saglabājot iespēju minoritātēm apgūt dzimto valodu un ar savas tautas identitāti saistītos mācību priekšmetus dzimtajā valodā. Šīs izmaiņas atbalsta puse aptaujāto direktoru, 42% skolotāju, 42% vecāku un 40% skolēnu, bet aptuveni puse direktoru un skolotāju (52%), kā arī 48% vecāku pret tām iebilst. 10% vecāku nav skaidras nostājas šajā jautājumā. Paredzētās izmaiņas biežāk atbalsta pedagogi ar augstāko latviešu valodas prasmes līmeni (46%), 1. – 3. klašu skolotāji (47%) un tie, kuru mācību iestādes strādā, izmantojot pirmo modeli (58%). Pret 2004. gada izmaiņām biežāk iestājas skolotāji un vecāki, kuru latviešu valodas zināšanas ir vājas.
 4. Tātad atbildes uz iepriekšējo jautājumu liecina, ka ievērojams respondentu skaits atbalsta iecerēto pāreju, bet vēl lielāks skaits pret to iebilst. Vērojama tāda, kā viedokļu polaritāte. Līdzīga situācija ir ne vienā vien gadījumā. Piemēram, 41% pedagogu domā, ka skolēni, kuri pašlaik mācās 7. klasē ar zināmām grūtībām spēs vidusskolā mācīties latviski, bet 51% skolotāju uzskata, ka tas sagādās lielas grūtības. Daudzi skolotāji (41%) domā, ka bilingvālā metode skolēnu interesi par mācībām neietekmē, tajā pašā laikā trešā daļa pedagogu (33%) uzskata, ka skolēnu interese par mācību priekšmetiem mazinās. Daļa skolotāju (26%) ir pārliecināti, ka bilingvālā metode palielina skolēnu uzmanību stundas laikā, bet citi (31%) uzskata, ka uzmanība samazinās. Arī vecāku viedoklis, piemēram, jautājumā par latviešu valodas stundu skaitu vienā nedēļā dalās gandrīz līdzīgās daļās: gandrīz puse (49% vecāku) uzskata, ka to skaits ir pietiekams, bet 46% domā, ka stundu skaits ir “pārāk mazs”.
 5. Visticamāk, ka nenovērstās pretrunas likumdošanas līmenī būtiski ietekmēja atbildes uz jautājumu par mācībvalodu mazākumtautību vidusskolās pēc 2004. gada. Kaut arī intervijās tika uzsvērtā pāreja galvenokārt (un nevis “tikai”) uz latviešu mācībvalodu šajās vidusskolās, tomēr nav izslēgts, ka pedagogi uztvēra šo jautājumu savādāk, proti, atbilstoši šīs normas formulējumam Izglītības likumā. Šo pieņēmumu daļēji apstiprina tas, ka vairāk nekā puse vidusskolas skolotāju (56%) uz jautājumu, kurus priekšmetus 2004. gadā 10. klasē sāks mācīt latviski, atbildēja: “Gandrīz visus, izņemot dzimto valodu un literatūru”.
 6. Puse vidusskolas skolotāju (49%) un direktoru pauduši viedokli, ka viņu mācību iestāde būs gatava 2004. gadā uzsākt mācības vidusskolā pārsvarā latviešu valodā,

- bet 40% skolotāju un 10% direktoru ir apgalvojuši pretējo – skola nebūs gatava šādām pārmaiņām. Vairāk nekā trešā daļa direktoru domā, ka tas skolai sagādās lielas grūtības, bet 12% skolotāju nav spējuši sniegt konkrētu atbildi uz šo jautājumu. Arī šajā gadījumā optimistiskāki ir skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanas atbilst augstākajam līmenim (77%).
7. Nedaudz vairāk par pusi (56%) skolu būs vairāk vai mazāk sagatavotas mācībām galvenokārt latviski (16% vidusskolu būs diezgan labi sagatavotas šādai pārejai, 40% būs raksturīga vidēja gatavības pakāpe), bet 44% skolu nebūs pietiekami gatavas plānotajām pārmaiņām, tostarp 6% gatavības pakāpe būs visai kritiska. Ekspertu intervijās direktori ir izteikušies, ka pamatotāka būtu tāda politika, ja pāreju uz latviešu valodu mazākumtautību vidusskolās sāktu no 2008./09. gada, jo tas ir laiks, kad 10. klasē mācīsies tie skolēni, kuri 1999./00. mācību gadā uzsāka mācības bilingvāli.
 8. 41% skolotāju un puse direktoru uzskata, ka skolēni, kuri pašlaik mācās 7. klasē, ar zināmām grūtībām spēs vidusskolā mācīties latviski, bet 51% skolotāju un puse direktoru domā, ka tas sagādās skolēniem lielas grūtības. Pārliecību par skolēnu spēju mācīties galvenokārt latviski biežāk pauž skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanas atbilst augstākajam līmenim (58%), kā arī skolotāji, kuru mācību iestādes īsteno 1. modeli (67%).
 9. 25% 6. – 7. klašu skolēnu vecāku uzskata, ka viņu bērns noteikti spēs tikt galā ar mācībām pārsvarā latviski vidusskolā. 32% domā, ka tas bērnam sagādātu nelielas grūtības, bet 38% apgalvo, ka tas radītu lielas grūtības vai arī, ka bērns noteikti to nespētu. Tātad kopumā vairāk vai mazāk optimistiska nostādne ir 57% vecāku, bet pesimistiska – 38%. Optimistu vairāk ir starp tiem, kuru bērni izmanto 1. modeli (77%), savukārt pesimistiski noskaņoti par savu bērnu iespējām mācīties vidusskolā latviski ir tie vecāki (57%), kuri latviešu valodu nezina.
 10. Apmēram puse (52%) vidusskolas skolotāju, jautāti par to, vai viņi spēs strādāt klasē latviešu valodā, pauduši viedokli, ka ar zināmām grūtībām priekšmetu skolotāji to spēs; vairāk nekā trešā daļa skolotāju (37%) domā, ka priekšmetu skolotājiem tas sagādātu lielas grūtības un daļa to pat nespētu. Arī šajā gadījumā optimistiskāk noskaņoti ir skolotāji ar labām latviešu valodas zināšanām.
 11. Pedagogi, kuri uzskata, ka pašreizējie vidusskolas skolotāji nespēs savus priekšmetus mācīt latviski, 75% gadījumu kā iemeslu tam minējuši viņu nepietiekamās latviešu valodas zināšanas, bet 62% norādījuši uz skolēnu vājo latviešu valodas prasmi. Retāk skolotāji norādījuši uz mācību grāmatu (9%) un metodikas (5%) trūkumu vai skolotāju psiholoģisko nesagatavotību. Direktori ir vēl skeptiskāk noskaņoti par mazākumtautību vidusskolu pedagogu gatavību mācīt latviski
 12. Tikai apmēram puse vidusskolas skolotāju uzskata, ka viņu latviešu valodas zināšanas ir vairāk vai mazāk pietiekamas, lai savu priekšmetu mācītu latviski. Trešā daļa (36%) vidusskolas skolotāju uzskata, ka viņu latviešu valodas zināšanas ir “drīzāk nepietiekamas”, 5% aptaujāto savas zināšanas vērtē kā “ļoti nepietiekamas”, 9% nav snieguši konkrētu atbildi uz jautājumu. Pašlaik kādu priekšmetu latviski māca tikai trešā daļa vidusskolu pedagogu (36%). Tātad, ņemot vērā skolotāju latviešu valodas prasmes, redzams, ka apmēram puse vidusskolu pedagogi pašlaik nav gatavi strādāt klasē latviešu valodā vai bilingvāli.